

M. Lichtenwallner¹ in mi.

(Pav. Flerè).

l. 1908. in 1909. nam je podarila Slovenska Šolska Matica „Prosto spisje v ljudski šoli“. Pri drugem delu omenjenega dela je napisal gosp. H. Schreiner „Zagovor namesto predgovora“ in tu obrazložil svoje misli kot praktičen strokovnjak v pedagogiki in psihologiji kakor tudi v didaktiki in metodiki jezikovnega pouka. Ne bi trebalo torej dosti več rabiti besedi, ker knjiga je s tem zaključena, zanimiva tudi, „tako zanimiva, da bo marsikateri čitatelj zmajeval z glavo in se vprašal: Je-li to tudi res?“ Vendar pa sem se osmelil še tudi do nekaterih postransko stvarnih opazk ne kot konservativec in reakcionar didaktike, ampak kar samo zato, ker sem tudi zavzet za moderno v šoli.

Knjigo „Prosto spisje v ljudski šoli“ je napisal M. Lichtenwallner in njegovi šolski otroci. Da, tudi otroci, in še celo večji del; in s tem je hotel menda dokazati, da je „dvomba odveč“ če bi „utegnil kdo dvomiti, so-li otroci, ki si znajo najti spisovno temo“, in pravi: „Še več; tuintam imajo celo zalogo nalog, tako da so pripravljeni, kolikorkrat se to od njih zahteva, napisati kak spis.“ Dobro! Imajo zalogo — ampak, če nalog, je drugo vprašanje?! Tukaj bi si dovolil zapisati besede iz knjige „Didaktik und Wirklichkeit“ dr. H. Tögela, ki pravi na str. 132.: „Scharrelmann govori o celi povodnji spisov, ki jih je dobil na ta način. Meni je prišla pred oči po posredovanju staršev pesem o slovesu ljubeznivega devetletnega dečka, ko sem bil prestavljen na drug zavod. Začela se je takole:

Es ist gesprochen das letzte Wort,
Bleiben Sie immer fromm und gut,
Sie müssen nun an einen andern Ort.
Deshalb nimmt Gott Sie in seine Hut.
Die letzten und die allerletzten Stunden
Wollen wir auch recht artig sein;
Denn ich hab gefunden, obwohl ich noch klein,
Recht artig zu sein usw. usw.

Gotovo ima vsak učitelj podobne izkušnje iz svoje prakse. Naravno je, da so to „klägliches Stümpereien“, kakor ne moremo drugače pričakovati; ampak zakaj ne bi imele take ljubke ljubeznivosti iste pravice, kakor ilu-

¹ Prosim takoj tukaj, naj se mi ne podtika osebnosti, če rabim to ime. Meni v tem slučaju ime M. Lichtenwallner ne znači osebe, ki je slučajno napisala knjigo „Prosto spisje v ljudski šoli“, še manj mogoče tov. M. Lichtenwallnerja, učitelja v Rušah, ampak mi je pojem sistema in metode, ki jo knjiga zastopa. Kdor črtico pazno čita, itak vidi, da ni njen namen osebnost, ampak stvarnost. Toliko, da se razumemo!

striranje basni in povesti? Do rednega, uradno predpisanega in urejenega šolstva se seveda ne morejo povspeti take vaje nikdar.“ Tako Tögel — in podpišem mu z obema rokama!

O, da! Zakaj ne bi pisali takih spisov, ki jim res delajo veselje? Samo, da naj jih pišejo magari v posebne dnevnike. Ravno za pisanje teh bo vsak zavzet, komur je namer prosto, popolnoma prosto produciranje otroških misli — pa četudi začetno še s tolikimi stilistiškimi kakor slovniškimi pogoje — ampak pisanja vseh teh snovi v šolske zvezke, za šolske naloge ne bomo priporočali. Vsak šolski predmet mora imeti nek svoj smoter, nek svoj namen in gotovo, določeno pot, po kateri pridemo do tega namena. Lichtenwallner mi seveda lahko reče: „Prosim; sam sem zapisal, da imam določeno pot.“ Gotovo; samo precizirajte nam to pot natančneje kakor se je to zgodilo s čudovito nelogiko v teh dveh stavkih: (že zgoraj omenjeni) „Še več; tuintam imajo celo zalogo nalog, tako da so pripravljeni, kolikorkrat se to od njih zahteva, napisati kak spis“, in pa: „Kakor smo zdaj poudarjali, da je treba pri prostem spisju v prvi vrsti gledati na pravi izbor snovi ter učencem dajati potrebne prostosti pri izboru spisovnih tem, tako hočemo zdaj dokazati, da moramo nadalje vso pozornost obračati na spisovno temo samo.“ In meni se zelo, zelo zdi, da pridemo mi s preciziranjem te nove poti, ki jo obravnava na str. 18.—20. pod zaglavjem „O spisovni temi,“ še bolj pa na str. 20.—23., kjer govori „O metodičnem razpravljanju prostih spisov“, le bolj h kopiranju novih metod kakor pa k prostemu spisju. — Mi bi se tega celo ne branili — ne tako M. Lichtenwallner.

M. Lichtenwallner se drži tako krčevito produktivnosti, da mu je zapisovanje pravljič, pripovedek in povesti, ki so razširjene med narodom, pa še dozdej niso bile nikjer natisnjene — le spominska reprodukcija, ki „se poedinim učencem zdajpazdaj tudi lahko dovoli!“ Prosto spisje — pa milostno dovoljevanje, kaj sme otrok napisati — gospoda, ne skačite preveč iz ekstreme v ekstrem! M. Lichtenwallner to dela splošno, saj priznava sam, da je imel „pogum, da razbije sponse, ki je vanje bil doslej vkovan... kajti“, pravi, „že pred dvema letoma smo pretrgali vsako zvezo s starimi metodami“. Saj to je ravno tisto! Metodiki hočejo biti, pa si ne vzemo toliko časa, da bi prereševali metodo poleg metode, ne eno za drugo; da bi izluščili povsod zrno, izbrali najboljše in si tako začeli graditi stavbo na dobri podlagi. Ne kakor se je pela pri nas pred par leti slava in hosana Schießlu in Schillerju, tako jo pojemo danes Scharrelmannu — vrgli so se torej naši metodiki iz objema enega v naročje drugemu in imenujejo to: razbiti sponse!

Saj rad priznam M. Lichtenwallnerju njegovo dobro namero, njegov trud in častitam mu, da ima tako zadostilo od svojih otrok — samo naj nikar ne zahteva, da bi vzgajala ljudska šola pisatelje, ki bi znali izražati

vse svoje misli; da bi pisal otrok „o vsem, kar je kje videl, slišal, čutil, ker je na katerikoli način vzbudilo njegovo zanimanje; kajti le v takih spisih mu bode mogoče razodeti kolikor toliko svojega lastnega svetovnega naziranja, t. j. postati osebnemu“. Še enkrat — dajmo mu zato priliko v dnevniku, a ne v šolskih zvezkih!

O, saj se dajo res doseči lepi uspehi in čedni sestavki na najvišji stopnji; pri nas n. pr. smo pisali letos prosto basni in pravljice, in več kot polovica učencev jih ni reproducirala, so jih v resnici sami nastavili. Naj navedem tu nekatere basni:

Veverica in volk.

Veverica je skakala od veje do veje in padla na spečega volka. Volk skoči in jo hoče požreti. Veverica pa ga prosi:

„Pusti me!“

Volk ji reče:

„Dobro; pustim te. Samo povej mi, zakaj ste veverice tako vesele. Meni je vedno dolgočasno, kadar pa pogledam vas, se vselej tam gori v vrhu igrate in skačete.“

Veverica odgovori:

„Tebi je dolg čas, ker nimaš čiste vesti in misliš na hudobijo. Mi pa imamo čisto vest, ker ne storimo nikomur nič žalega.“

Zvonček in vijolica.

Bilo je zgodaj spomladi. Zvonček je že ponosno vzdigal svojo snežno-belo glavico na vrtu. Posmehoval se je vijolici, ki je poleg njega pokukala iz zemlje, ozirajoč se, je li že dovolj toplo, je li že izkopnel sneg.

„Hej, sosed!“ jo nagovori zvonček, „kako si vendar lena! Še zdaj tičiš v zemlji!“

Pohlevna vijolica mirno posluša sosedu in molči. Drugega dne pokrijejo megle nebo. Sneg začne vnovič naletavati. Ne dolgo se zopet pokaže solnce in prijazno ogreva zemljo.

Zdaj se vijolica vzpne kvišku, se lepo razvije in prijetno zadiši. Ozre se po zvončku, ali ni ga bilo več.

* * *

Ta dva spisa datirata oba z istega dneva — in jaz sem mislil, da so spisi prosti. Zdi pa se mi, da bi dejal M. Lichtenwallner drugače. Jaz mislim, da so to pristni duševni proizvodi učencev; ampak, če hočem biti tudi ozkosrčen in nič podati — no, potem to ni bil prost spis — ker mea culpa! Jaz sem pravil otrokom o bistvu basni in pa horrible dictu, čitali smo množico basni iz Zvončka in Vrtca, da so imeli pojem o bistvu in

obliki basni. Kaj pa, če mi niso otroci tudi le reproducirali oblike in samo vsebino „preobrazili“?!

G. Schreiner je tudi mnenja, da bo snovi zelo malo, če jo bomo iskali samo v življenju malega pisatelja — res; za šolske zvezke namreč, za dnevnike pa je ne bo zmanjkalo nikdar, ker je snov „Včera“ res neizcrpna, samo da bo dostikrat malenkostno vodena in — bojim se — hitro, hitro preveč fantastična in malce, malce lažnjiva. M. Lichtenwallner je poskušal to vrsto spisja, popolnoma prosto, dve leti. — Gospoda, dve leti še menda res ne pokažeta gotovosti, še ne pokažeta sadu; iz cveta pa še ne moremo sklepati na sad. Splošno pa se nagibljem za svojo osebo bolj mnenju g. Schreinerja, da bi se zajemala snov iz realij in bi tudi ta v spretnih vodilnih rokah učiteljevih postala aktualna za učence in ne bi bila sama gola reprodukcija. Da ni prosto? Da ni poglobitev osebnosti? Naj navedem besede M. Lichtenwallnerja: „Sicer pa tudi ni izključeno, da imata dva človeka včasih enake ideje, ki jim pa zna vsak dati svojo lastno obliko“ str. 157 pod črto — torej za kaj Vam gre pravzaprav: za lastno subjektivno, pa objektivizirano (str. 160.) vsebino, ali za lastno obliko?!

Sploh pa mislim tudi jaz: „... vsak učenec spisuje spise 5 ali 6 let (po Lichtenwallnerju!) Sčasoma mora postati to enolično“. In če bomo pa hoteli mnogo tem? Jih bomo morali privleči za lase mi ali otroci, ali pa jih bomo iskali po raznih knjigah in takrat nam bo M. Lichtenwallner najboljši! **Samo, da izgreši njegovo delo s tem svoj namen!**

Še nekaj! „Jaz pa trdim, da slovnica nima z bistvom prostega spisja prav nobenega stika; kajti otrok more svoje izražati edino le po svojem lastnem jezikovnem čutu in po svojih lastnih jezikovnih zakonih str. 167. Če pravi P. Reiff: „Schreiben sollen die Kinder, wie ihnen der Schnabel gewachsen ist“ — menda le ne bomo zahtevali, da naj pišejo brez vseh slovniških pravil; in kakor hitro se oziramo na kako slovniško pravilo — prosim, naj se me ne razumeva napačno, jaz gotovo tu ne mislim kakih definicij! — potem, no potem pa imata slovnica in prosto spisje stik, ki je tako globok, da poseza tudi v bistvo obeh. In zato mora biti formalno pri spisnem pouku, katere glavni namen je, pismena razložitev notranje resnice, tudi oblika, stranski namen in smoter ne le sredstvo! Sploh pa „kar se tiče oblike, o tem bomo težje sodili na podlagi teh spisov, ker ne vemo, koliko je pomagalo — rdečilo“ — pravi g. Schreiner in pristavlja sicer: „Toda to je manj važna stvar“, čemur pa jaz ne pritegnem. O, še precej važno bi bilo izvedeti, kako stilistiško pravilno znajo izraziti otroci svojo notranjo osebnost, saj so se tudi s Faustovo idejo „bavili že skozi 200 let pred Goethejem drugi, in šele potem je ustvaril Goethe svoj globokoumni pesmetvor“ — da rabim besede g. Lichtenwallnerja za primero — no ja,

„globokoumni pesmetvor“ je menda le ustvaril Goethe z razporeditvijo, s svojo obliko! In zato: „Oblikovne vaje se tudi na srednji in višji stopnji ne smejo popolnoma zanemarjati“, pravi gosp. Schreiner na koncu, in s tem končam tudi jaz.

Nekaj o šolski higijeni.

Pav. Flerč.

(Dalje.)

II.

a I. mednarodnem kongresu za šolsko higijeno v Norimberku l. 1904. je nastavil med drugim dr. med. A. Bescheft iz Budimpešte tudi ta stavek: „Že šolsko poslopje samo, ki je po higijeničnih zahtevah zidano, opravljeno in oskrbovano, pospešuje razširjanje higijeniškega znanja, ker ima učitelj priliko, da različne naprave (n. pr. kurjavo, ventilacijo, pod) večkrat na kratko higijenično razloži“.

Je že lep ta stavek, ampak koliko pa je poslopij, ki so zidana po higijeniških zahtevah! „Ne pljuvaj na tla!“ je včasih superlativ vse higijene v šoli. Saj ne mislim jadikovati — to sem omenil samo mimogrede.

Prvo, kar je, mora imeti šolska soba ventilacijo, za kar se naša oblastva res hvalevredno trudijo, da bi bila povsod. Saj mora imeti še celo navadno stanovanje kot prvi pogoj vedno izpremembo zraka. Če pomislimo, da izdiha človek skoraj $\frac{1}{2}$ toliko ogljikove kisline, kakor vdihuje zraka, je lahko umljivo, da bi se morali zadušiti, če bi se zrak vedno ne menjaval. Menjava se zrak pri oknih in vratih, in kar je posebno važno, skozi póre zidu. Sveži zrak, ki pogosto prežene skvarjenega, razdeli in zmanjšuje bolj kot vsaka druga priprava infekcijske kali ter omejuje nevarnost razširjenja.

Najboljša ventilacija je odprtina na dimniku, takoj pod stropom v površju 15—20 cm². Težki sobni zrak se stisne v dimnik, kjer je lažji in gorkeji. Isto velja za ventilacijo peči, pa le pri onih, ki se kurijo od znotraj. Zrak se v peči stanša, zunanji pa pritiska in uide v peč; vsled tega prevlada nvanji pritisk in sveži zrak vstopa skozi okna, špranje in zid.

Da je treba poleg ventilacije tudi enotne toplote v šolski sobi, je gotovo umljivo. Pri nas je izvečine navada, da se kuri v vsakem razredu posebe; minimalne so šole, kjer bi bila centralna kurjava. Vendar mi bodi ravno ti dovoljena beseda! Najmodernejša centralna kurjava je ona z vročim zrakom. Glavni nedostatek pri ti kurjavi je, da se zrak preveč osuši, ker se

mora razgreti v centrali na $+40$ do 50°C in pride v sobo s toploto $+20^{\circ}\text{C}$, pri čemer pa izgubi ravno svojo prvotno vlago; te pa ne dobi tudi na svoji poti skozi vodilne kanale; zato je ta nedostatek jako občutljiv — pozneje bi prišlo sicer v šoli v zrak dosti sopare, ampak kakšne!

Je še več drugih sistemov kakor z gorko vodo, z vročo vodo, potem z gorko vodo pri nizkem pritisku in najpriporočljivejši sistem kurjave s paro, pri katerem cirkulira v ceveh para s pritiskom $1\frac{1}{2}$ — 2 atmosfer — torej zelo nizko — in se napravlja v centrali v posebnih kotlih. Rekel sem: najpriporočljivejši, pa menda ravno za šolo ne, ker napravlja vstopivši par mnogo hrupa in so tudi za obravnavo sistema stroški precejšnji.

Zaradi pravilne svetlobe se priporoča po najnovejšem — luč od zgoraj. Idealna šola!...

Sicer pa mislim, da si bodo mogli malokje dovoljevati takih luksuri-znih nobles — kot take jih moramo zaznamovati mi, ubogi gorjanci — saj nimajo naše šole niti tako potrebnih šolskih kopeli, kakor jih je uvedla naša napredna država že celo po vojašnicah. Kolikor poznam šol po Sloven-skem, ima tako napravo edinole gluhonemnica v Ljubljani, pa že menda to ne toliko zaradi šole kot zaradi penzjonata, ki je zvezan z njo. In če je še kateri drugi zavod tako srečen, je tudi menda iz istega vzroka!

Kake pa naj bi bile te šolske kopeli?

Na že omenjenem I. medn. kongr. za šol. higijeno v Norimberku l. 1904., na katerega še pridem večkrat — se je obravnavalo v skupini *D* o telesni vzgoji šolske mladine.

Oficialno poročilo je imel dr. med. F. A. Schmidt iz Bonna o šolskih kopelih na podlagi sledečih stavkov:

1. Negovanje kože z rednim kopanjem je bistven del telesne vzgoje naše šolske mladine.

2. Ako hočemo, da bodo dobroto rednega hopenja uživali vsi učenci in učenke zlasti na ljudskih šolah, tedaj mora vzeti v roke in urediti to stvar šola.

3. Vpeljava posebnih šolskih kopeli v šolskem poslopju je gotovo boljša nego poraba nahajajočih se ljudskih kopeli.

4. Higijenično najprimernejša oblika šolskih kopeli je pršna kopel, ker omogoči kopanje vsakokrat večjemu številu otrok.

Še par točk je, vendar tiste za nas niso tako važne. Saj če bo dobri gospod Schmidt še z izvedbo tudi čakal nekaj časa!

Da naj bi bila pri vsaki šoli pokrita telovadnica in prosto igrališče, bi bilo želeti, o čemer še itak govorim v naslednjem oddelku.

III.

Higijena pouka — sem imenoval ta odstavek; ne mislim pa govoriti tukaj le o posameznih predmetih, ki higijene ne pospešujejo in jo pod go-

tovimi pogoji celo ovirajo, ampak tudi o onih, ki so ji kar neobhodno potrebni.

Najprej naj omenim psihično stran šole in pouka s higijeniškega stališča. Dandanes sicer že prevladuje tudi v naših šolah moderna emancipacija: otre-samo se vsega nepotrebnega mističnega ter prehajamo bolj na realna tla zna-nosti. Izginevajo vedno bolj ona pretiravanja, kar je le hvalevredno! Otrok je že sam na sebi rahločuten, in če vzgajamo to otroško lastnost še preko mere in brez vse koristi kakor je n. pr. opisovanje „groze“ smrti, pekla in druge take šarlatanerije, se ne bomo čudili, če je na svetu toliko histerije in nevrastenije... Strah ni v razmerju z otrokovo inteligenco, pač pa z njegovo domišljijo. Bolj razširjen je že med deklicami kot med dečki; kar nam razloži že en sam pogled v psiho enega ali drugega, ker že fiziološko inklinira deklica bolj k mehkejšemu čuvstvovanju kot deček. In tako prestrašeno in preplašeno bitje je v duševnem delovanju iz raznovesja; duševen položaj ni več stabilen, pač pa labilen; vsako nesmisel veruje, in čim večja je, tem rajše. Strah onemogoči vsak resen duševen napredek, pospešuje vraže in čudeže, pri tem pa slabi zdravje, ker je duševno delovanje prenapeto, in se možgani in živci ne odpočijejo niti v spanju, katerega kmalu motijo nemirne sanje in tudi halucinacije.

Odpravi naj se iz šole vsak psihičen efekt, nadzorujejo naj se strogo mistične stroke, dokler še morajo ostati na učnem redu; in manj bo prihajalo otrok iz šole tako duševno prostituiranih kakor jih prihaja danes... O, in tudi vzgojeni ne bodo slabše! —

Zgoraj sem že govoril o mogočih posledicah nepravilnega sedenja; in mnogo je predmetov, ki sedenje naravnost zahtevajo; vsaj po šolah, kakor so urejene danes pri nas. Zato pa bomo gledali tu najbolj nato, da bodo otroci sedeli ravno, torej s težiščem v kolku. Tudi pri pisanju in pri risanju se to lahko doseže in manj bo skolijoznih in manj kratkovidnih. No, in risanje celo! Ne bi se vadila roka veliko bolj, če riše otrok stoje na tablo? Po nekaterih šolah je že to uvedeno; ali pa, da rišejo na velik papir, ki je napet na tablo: res lepa pridobitev za risanje samo, kakor tudi za šolsko higijeno.

Kot veliko hibo v šolski higijeni so spoznali v novejšem času domače naloge. Na zborovanju „Deutscher Verein für Schulgesundheitspflege“ 6. in 7. junija 1906 se je razpravljalo tudi o ti točki. Za višje šole je govoril nadučitelj Karel Roller, za ljudske šole pa učitelj Schauze. Nič ne bo škodilo, če zapišem tukaj vodilne stavke obeh. Roller je izvajal:

1. Nihče ne more tajiti, da so domače naloge v stanu škodovati šolski mladini na zdravju.

2. Ravnotako se ne more tajiti, da morejo one neugodno vplivati na otroški značaj.

3. Vkljub tem dejstvom se ne sme odreči višja šola domačim nalogam.

4. Pedagogika in higijena morata gledati na to, da se izognemo kolikor možno škodljivosti domačih nalog.

5. K dosegi tega smotra lahko pedagogika in higijena nudita sredstva, ki bi služila kot temelj regulaciji vprašanja o domačih nalogah v smislu 3. teze.

Schauze pa je govoril na podlagi stavkov:

1. Domače naloge v ljudskih šolah so iz didaktičnega stališča nepotrebne.

2. Glede na vzgojno stališče one ravnotako lahko škodujejo kakor koristijo.

3. Odpravo domačih nalog je doseči iz higijeniških razlogov vsaj za prva štiri leta.

4. Za štiri višje šolske stopnje je želeti omejitev istih na zelo nizko mero (dnevno ne čez pol ure).

5. Naloge v počitnicah je brezpogojno odpraviti.

K tema dvema glavnima govornikoma je govoril še prof. Giesbach o domačih nalogah z medicinskega stališča. Znani strokovnjak je nabral mnogo materiala o ti zadevi in je razložil svoja preiskavanja na posebnih tablah in tabelah. To zanimivo predavanje je priobčeno v brošurici „Gesunde Jugend“.

Torej strokovnjaki so za to, da ne obremenjujemo otrok doma, in mislim, da se res tudi pri šolskem pouku uveljaj stavek „non multa, sed multum“.

Da pa paraliziramo škodljivost sedenja, bomo dali otrokom prilike prostega gibanja. Že zgoraj sem omenil pomen telovadišč, igrališč in šolskih kopeli. V Norimberku sta predavala „O telovadbi in mladinskih igrah“ dr. med. F. A. Schmidt iz Bonna in K. Möller, mestni nadzornik telovadbe v Altoni ter zlasti opozarjala na mnogotero in vsestransko gibanje. V diskuziji pa so se potegovali vsi govorniki za važnost tekmovalnih vaj, ki naj se vrše tudi v šolah na deželi. Vsaka šola naj bi imela dovolj veliko prosto šolsko dvorišče, kjer naj se učenci izletajo.

To je pravilno stališče; tako daleč ne bomo šli kakor „Deutscher Reichsausschuß für olympische Spiele“ v Nemčiji, katerega naloga ni le reformirati obstoječi učni in vzgojni sistem, ampak kar strmoglaviti takozvano „znanstveno vzgojo“ in napraviti enakovredno samo telesno. Časi stare Špate so pač že pokopani! Socialni ustroj našega življenja nam ne dovoljuje več, da bi stopali na stezo grških peripatetikov — to bi bila utopija!

Kadar govorimo o prostem gibanju, o gimnastiki, o higijeni sploh, nam vedno sili med prve vrste tudi nauk o pravilnem dihanju. In vsak vzgojitelj kot učitelj bo pazil rad na pravilno dihanje, na gimnastiko dihanja v razredu. Saj so podvrženi oni, ki dihaajo skozi odprta usta, raznoterim

boleznim ustne votline, žrela, grla, sapnika in celo pljuč. To pa zaradi tega, ker pridejo z zrakom v te važne dele telesa razne nesnage in premrzeli zrak. Človeku, ki diha skozi nos in z zaprtimi ustmi, se zrak segreje že v nosu, in nesnage zadržujejo nosne dlačice. Tudi je nepopolna hranitev onih, ki diha skozi usta. Ker imajo odprta usta, se posuši zelo hitro ustna slina in s tem tudi sluznice in koščeki jedi, ki jih požirajo, ne dobe dovolj sline, ki je v prebavo tako potrebna. Tudi prežvečejo v ustih hrano premalo, ker hočejo dobiti hitro prostor za zrak, da zopet diha po tem potu, ko ne znajo skozi nosnice. Znano pa je, da dihalci skozi usta tudi intelektualno zastajajo — in nasprotno, da duševno zaostali diha v pretežni večini skozi usta.

Zato je gimnastika dihanja zelo potrebna, ker je koristna in spada med poglavitne oddelke šolske higijene. Sistematično gojenje gimnastike dihanja pa razširi tudi pravi tipus dihanja, ojačuje prsne in hrbtne mišice, okrepi srce in vpliva na pravilno krvno cirkulacijo.

Sedaj o tehniki gimnastike dihanja! Ta odstavek se mi zdi tako važen, da ga še enkrat objavljam, kakor sem ga našel ter obenem podpisujem z obema rokama!

Šolski otroci se postavijo v povprečnih vrstah, obraz obrnjen proti učitelju, otrok oddaljen od otroka, da se ne dotikajo konci rok pri stézi; telo ravno, nagnjeno nekoliko naprej, glava pokoncu; roke v mirnem stanju ob hlačnem šivu, noge v kotu približno 75° in pete ne skupaj, da je trdnost stoje večja. Na povelje se stegnjene roke dvignejo popolnoma počasi v odročit in se vdiha obenem zrak z zaprtimi usti; ko so dospele roke v odročit, se jih pusti zopet polagoma padati in obenem se vrši izdihavanje. Paziti pa se mora pri tem na to, da se sapa ne zadržuje; ker se je dokazalo, da to ni pravilno.

Take vaje so zelo prilične, ne vzamejo mnogo časa in so res prekoristne.

Še nekaj bi omenil v tem odstavku!

Znano je, da je higijena desna roka terapije. Saj nastajajo n. pr. glavobol, škrofuloza in še druge, zlasti kožne bolezni največkrat vsled nesnage. Naj bi pazil pač vsak učitelj z vso strogostjo na snago v šoli, na snago pri otrokih ter opozarjal starše vedno in pri vsaki priliki na snago doma. Niti infekcijske bolezni niso tako nevarne kot bolezni, ki nastajajo le vsled malomarnosti in zanikrnosti. Infekcijske bolezni dandanes itak niso več tako strašne, ker nam je odkrila bakteriologija njih razvoj in vzrok in seroterapija nas je poučila, kako se ubranimo umetno teh morilk. Vendar pa se jim ne bomo metali vzlic temu lahkomi selno v naročje, ampak bomo gledali tudi na to, da se varujemo prehlajenja, ki skoro — rekel bi — pripravlja pot raznim epidemičnim bacilom.

Vlada v Oppelnu je izdala tudi za nas uvaževanja vreden odlok, ki se glasi: „Dokazano je, da se prehladi največ otrok, ker morajo sedeti v

šoli v mokri obuteli. To pozimi in mokrem vremenu posebno tam, kjer imajo otroci daleč v šolo. Priporoča se torej, da gledajo šolski voditelji na to, da prinesejo otroci s seboj zdoma suhe nogavice, šolne ali brezpetnike ter se preobujejo takoj, ko pridejo v šolo. Vplivati je na starše v tem smislu! Ubogim otrokom je preskrbeti suho obutel na šolske stroške ali na stroške prijateljev mladine."

Bi bil res greh, če bi dovolil učitelj otrokom, da si sme preobuti nogavice, ki naj jih prinese s seboj? V Nemčiji in v Avstriji je to bojda celo dovoljeno, v Švici pa je preobuvanje splošno vpeljano!

(Dalje.)

Šolstvo za časa reformacije na Slovenskem.

Dr. Iv. Lah.

II.

Zunanji vplivi in notranja sila.

lovensko šolstvo za časa reformacije je bilo posledica razmer, ki so provzročile tudi v naši domovini prvi kulturni korak naprej: bil je to plod kipeče notranje sile, ki so ji dali formo zunanji vplivi. Vkljub slabim kulturnim razmeram, ki so vladale na Slovenskem koncem XV. in v začetku XVI. veka ter so peljale na eni strani k kmečkim uporom¹ (socialni propad) na drugi strani k boju zoper cerkev (nravni propad), je vendar prav takrat slovenska zemlja dala nekaj mož, ki so se proslavili tudi daleč izven ozkih mej svoje domovine.

Dr. Gruden govori v „Sklepu“ svoje knjige o koncu 15. stol. sledeče: „Ni dvoma, da pomenja za naše dežele XV. stol. dobo razvoja in napredka tako v zunanji cerkveni organizaciji kot v verskem življenju. Nositelja in glavni opori vsakega verskega življenja pa sta plemstvo in meščanstvo. Od nju je odvisno, cerkveno delovanje v vseh svojih pojavih in ko nastopata kot pospeševatelja cerkve, ji hkrati tudi določata smer. S tem pa se je v cerkvi vkoreninilo ono zlo, ki je pozneje za časa reformacije provzročilo neizmerno škode: oblast lajištva nad duhovstvom in nad cerkveno upravo. Še se giblje delovanje plemstva in meščanstva v pravem tiru. V mnogih cerkvenih ustanovah se pojavlja vnema za razvoj cerkvenega kulta, strožji redovi etc. . .² Toda trebalo je le močnejšega zunanjega vpliva in vse gibanje

¹ Gl.: Abditus: Reformacija in socialni boji slovenskih kmetov. Ljublj. 1908.

² Gl. Gruden o. c. 99.

je zašlo na napačno smer.“ K temu moramo pripomniti, da ni zašlo na napačno smer, ampak si je poiskalo pravo smer: osvobojenja in osamosvojenja.

Ono gibanje, ki se o njem govori, je bilo samo na zunanje; res so se vršili cerkveni zbori, sinode, toda ostalo je po njih, kakor je bilo pred njimi, ostalo je pri sklepah in zapovedih, ki jih ni hotel nihče slišati; res so menili in razne bratovščine do blaznosti klicale ubogi narod na boj zoper nevernike, toda npravnega prerojenja iz vsega tega ni bilo, vse gibanje je ostalo samo zunanje. Kak napredek v razvoju je doseglo vse ono gibanje v cerkvi 15. stol., vidimo najlepše iz poročil drž. zbora v Innsbrucku l. 1518.¹ Nasproti temu in vkljub temu pa moramo opazovati, da je rastla ona notranja sila naroda, ki se je v bojih XVI. stol. pokazala zmožno živeti tudi višje, samostojno življenje.

Po svoji legi je morala slovenska zemlja občutiti valove onega silnega gibanja, ki je ob istem času prihajalo od severa in juga: renesansa od Italije, reformacija od Nemčije. Prva je bila aristokratska, zato jo je sprejelo slovensko plemstvo, druga je bila demokratična, zato je dobila svoj odziv med ljudstvom. V tem je tudi vzrok boja med obema stanovaloma: med gospodo in kmetom. Ker nismo imeli univerze, nismo imeli humanistov, ker nismo imeli niti pesnikov (latinskih) niti upodablajočih umetnikov; renesansa je prišla k nam le kot življenjski princip ter se je naselila po bogatih gradovih in deloma po mestih. Bolj so jo občutile le naše južne dežele (Istra), ki so stale še pod vlado in vplivom Benetk.

Vpliv juga na naše dežele v tedanji dobi je še premalo preiskan, na vsak način pa je bil mnogo manjši nego na pollaško primorje in na dalmatinsko obal.² Sinovi slov. zemlje so vendar takrat posečali Italijo, ki je bila nekaka živa šola in ni dvoma, da so sinovi naših dežel študirali tudi na tamošnjih slavnih univerzah, katerih učenost hrani še narod danes v pregovoru. Italija je takrat vabila bogati in učeni svet, nje duh je napolnil celo Evropo in je prišel tudi k nam deloma neposredno iz Italije, deloma preko Nemčije. Značilno pa je, da je večina mož, ki je delala na polju kulturnega preporoda tedanje dobe — z juga. Oba Vergerija. Matija Vlahović (Franković) Flaicius Illyricus — vsi iz Istre³, kjer je v Kopru že l. 1464. eksistirala akademija, ki se je dolgo ohranila pod različnimi imeni.

Pri vseh teh možeh pa vidimo bolj odločno potezo humanizma nego pri drugih delavcih na polju slovenske reformacije, kar jih je vzgojila notranja dežela. Tudi Trubar je študiral na Reki, vendar ga duh humanizma

¹ Gl. Dimitz. Gesch. Krains I. 64. sl.

² Gl. Milivoj Srepelj: Preporod u Italiji v XV. in XVI. stol. Mat. Hrv. Zagreb.

³ Gl. Stancovich: Biographie hervorragender Männer Istriens. — Steklasa Matija Grbić. Slovan. 1908. Flaicius je znan po svojem boju zoper Melanchthona (prof v Wittembergu, od l. 1557. v Jeni, 1561 izgnan, umrl ubog v Frankfurtu 1575.)

niti toliko ni dosegel, da bi se bil vnel za latinščino.¹ Leto 1520. zaznamuje Paulsen kot odločilno v boju med humanizmom in školastiko v šoli. Na Slovenskem humanizem v šoli ni mogel zmagati, ker je ni bilo, zmagal pa je s svojo idejo v življenju višjih slojev. Isti čas pa je že druga močnejša in bolj narodna sila posegla v razvoj slovenskega preporoda — reformacija.²

O razmerju renesanse, humanizma in reformacije med seboj sem pisal o priliki. Katoliška cerkev je zavladovala v rimskem imperiju s tem, da se je prilagodila razmeram, sprejela je vase poganske oblike in pogansko bogoslužje. Kakorkoli je bila oslajena in propadla družba na zatonu starega veka, vendar ascetični kristjanski ideal ni mogel za vselej ostati nje vzor. Kot tak se je mogel obdržati le dotlej, dokler je bilo kristjanstvo določena mišljenska in čuvstvena smer ljudi.³ „Staroveška filozofija in veda je prišla v službo vere in verstva.“ Katoliška cerkev je bila sinteza starega umirajočega sveta in novega orientalskega verstva. K evropskim narodom je prišlo kristjanstvo v obliki katoliške cerkve, ki je bila sama že daleč od prvotnega kristjanstva. Mladi, poldivji narodi so deloma hote, deloma prisiljeni zapustili svoje negotove bogove „ter vsprejeli večno resnico“ — kot resnico. Bila je to njih otroška doba, ki rada veruje lepim pravljicam, posebno če se godijo v daljni tuji deželi. Srednjeveški človek je bil nezaupen sam do sebe in ne samozavesten. Celo svojemu jeziku ni verjel, ampak je iskal tujega. „Bil je to otrok, ki je oblekel obleko starca.“ (Paulsen.) Nad njim je lahko zavladovala cerkev z neomejeno močjo, posebno ko mu je, kakor smo videli, odvzela vsako pravico svobodno presojudati o višjih stvareh in ker je bila vsa njena šola namenjena le nji. Toda oba elementa združena v enem organizmu sta se kmalu pokazala kot popolnoma nasprotna in sta se le z železno silo dala obdržati drug ob drugem.

V papežu je bil združen naslednik Kristusa, velikega glasnika ljubezni in bratstva ter naslednik velikega rimskega duhovnika (pontifex maximus). Malo je pomagalo to, da se je papež nazval „servus servorum“, ako so kralji morali delati pokoro, če so se drznili dvigniti roko proti rastoči njegovi moči. S časom je stari antiški ideal rimskih imperatorjev bolj in bolj živo stopal na dan v katoliški cerkvi; to ni moglo motiti niti onih boljših učenih ljudi, ki so na tedanjih univerzah razpravljali o nadnaravnem svetu ter se prepirali med seboj o transcendentnih in metafizičnih vprašanjih, zakaj dočim so ljudje iskali resnico nad seboj, je niso videli v sebi in med seboj. Zato med tem, ko so iskali in ustanavljali verne resnice, oziroma jih dokazovali na podlagi svetega pisma in Aristotela, niso videli kričečega nasprotja, ki je nastalo v cerkvi. To nasprotje je imelo

¹ Glej: Dr. Fr. Ilešič: „O šoli na Reki“. Trubarjev zbornik. 278 str. Mat. Slovenska 1908 Paulsen: o. c. 173.

² Glej: Iv. Lah: Reformacija. Slovan. Trubarjeva številka.

³ Glej: Drtina: Miselni razvoj evropskega človeštva. 197 str. (slovenski prevod).

svoj vzrok v tem, da so se papež in duhovščina stavili visoko nad ljudstvo, da so se vezali na posvetno, kupčevali s stvarmi, ki so jih nazivali božje, ter obenem propadli v nemoralno življenje.

S tem se je zgodilo, da je šlo ljudstvo ali isto pot, ali pa je iskalo rešitve v verskih fantazijah. Izven cerkve (Valdes) in v cerkvi (Frančišek Asiški) se je pojavljal odpor proti temu. Antiški element v cerkvi je pa živo stopil na dan, ko se je v Italiji začela ona „vita nuova“, ki so nje glasniki Dante, Petrarca, Boccaccio in drugi pesniki in umetniki. Italija se je zavedla, da je bila nekoč slavna in je zahrepenela po oni slavi. Stari mogočni imperij je bil njih ideal in veliki možje tedanje dobe so klicali nemške cesarje naj uresničijo ta ideal. Toda papeži niso pozabili, da je bila cerkev direktna naslednica rimskega imperija in so hoteli ohraniti za se i preteklost i sedanost. Obdali so se s cezarskim sijajem, pesniki in umetniki so polnili njih dvor, razkošnost in ponos sta vladala v Rimu. Cela Italija je bila prešinjena z novim duhom — z ljubeznijo do antike.

Družba je odklonila srednjeveški asketični ideal, s sovraštvom je zrla na „barbarstvo“ polpretekle dobe, hotela je živeti življenje v zarji antiškega solnca. Srednjeveški življenski nazor se je preživel in ni mogel več zadovoljiti človeka, ki je izpoznal staro kulturo. In hotelo se je živeti tako, kot se je živelo v preteklosti, preteklost je hotelo imeti novo življenje, ali boljše življenje, ki se je razvilo vsled rastoče kulture vkljub srednjeveškim oviram, je našlo svoj ideal v preteklosti in se je hotelo opreti nanj. Antiška umetnost, stara veda, staro antiško življenje: to je bil cilj hrepenečega južnega naroda. In izkopali so iz razvalin, kar so krila stoletja. Umetniki so bili spoštovani, drago plačevani, venčani, stari rokopisi so se kupovali za ogromne cene in se tiskali v novih tiskarnah, ki so se neverjetno hitro množile. Šolska filozofija (školaстика), univerza in vse kar je privlekel s seboj marljivi srednji vek, je bilo prezirano, ustanavljale so se akademije, kjer ni bil Aristotel edini filozof, ampak čitali so se tudi drugi pisatelji starega veka, posebno Platon. Ob istem času so Turki vzeli Carigrad in grški učenjaki so pobegnili v Italijo ter prinesli s seboj stare grške pisatelje: to se je reklo nov korak naprej: rimska kultura je nastala na podlagi grške kulture, kdor torej zna grško, mu ni treba črpati znanja iz latinskih prevodov, ampak stoji virom starega življenja še bliže, čita v originalu, v grščini. Srednji vek si je ustvaril svoj jezik, cerkveno srednjeveško latinščino. Kakor vse srednjeveško, črtla je moderna nova družba posebno srednjeveško latinščino kot barbarski jezik, kot velik greh napram božansko lepemu jeziku starih Rimljanov.

Toda ne le stare umetnosti, tudi starega življenja z vsemi njegovimi svetlimi napakami je hotela nova družba.¹ Krščanstvo je bila ona sila, ki

¹ Glej: H. Taine: Filozofie umění.

je uničila starodavno življenje, zato je nova družba odklanjala kristjanstvo in vse, kar je bilo z njim v zvezi. Cerkev je tu storila korak po volji družbe in je šla prva v boj zoper krščanstvo. Papeški dvor je bil naj-sijajnejši v Italiji, seveda tudi najpremožnejši, bil je shajališče umetnikov, humanistov in pesnikov. Papež Leon I. je bil hvaležen Kristusu za udobno življenje, ki mu ga je dal in se ga je veselil.

Zastonj so se oglašali klici proti temu, zastonj so vstajali reformatorji, ki so nazvali papeža „antikrista“, zastonj so hoteli v resnici verni ljudje (Viclef, Hus, Savonarola) nazaj k Kristusu.¹ Cerkev je imela nasilnih sredstev dovolj, da je mogla uničiti „brezverce“, ki so nastopali proti nji. Cerkev je bila že predaleč od svojega prvotnega krščanskega ideala, nego da bi mogla nazaj. Šla je s časom: naprej, in za nami potop. Čujmo brata Jeronima (Savonarola)², ki govori: „Ne vidite, kaj se godi! Dozdevni modrijani vstajajo in trgajo s sten zastarele in obledele malike, ki so se dopadli minulim vekom. Po Italiji kar mrgoli razbrzdanih pohajačev, slučajnih knezov, najemnih vojakov, tiranov mest, despotov z gradov, upornih kmetov, nezadovoljnih neščanov in vsa dedščina bogata in uboga pada v roke tej druhal, ki kateri se pridružujejo volkovi, ki prihajajo v krdelih k nam iz Španije in Francije. In vendar v sredi teh bed, pogledjte: narodi se prebujajo, mno si oči; izstradani si žele svobode in miru, svobode pravim vam, in posebno miru in pravice, ki je niso nikdar okusili njih očetje. In jaz jim kličem: zahtevajte vero! Brez nje je vse drugo jalovo in se spremeni v strup. A kje je vera? Kje najti nje vir? Duhovščina je ne pozna, kardinali jo trgajo . . . Papež . . . a! Papež ne rečem, kaj je, veste to sami. Ako se vse to pusti, izidejo iz naše nesrečne s trnjem zarastle cerkve, iz našega propadajočega nauka, z naše razbite discipline, ostudne glave brezverstva, ki bodo na svojih precepljenih jezikih sikale izgovore, pogoje, ki jim dajejo tako mnogo prilike in jih izpreminjajo v strup. Ali jih vidite te spake, kako preže na plen po vseh kristjanskih deželah? In njim pomagajo druge zmije, ošabni učenjaki, ki se bahajo, da znajo čitati iz grških in rimskih iznova najdenih knjig. Ne slišite, kake svetovalce nam ponujajo za velike bogoslovske mislece? Platon je to, Seneca, ničemurni Marcial, pohotni Ovid, nečisti Anakreon in Lukian, Petroniji, Staciji in Bioni, Apuleji in Katuli — in vsak dan morete videti navdušene starce liki najneumnejšim mladim ljudem, ki kriče v svoji sramotni navdušenosti in slave eno stran Cicerona za več vredno nego so najbolj sveti verzi našega evangelija. Je že dovolj tega nevarnega nasilja, dovolj stvari, ki prete čisti vesti.

Ni še dovolj. K peresu se pridružuje čopič in k čopiču dleto in kladivo, da bi kazali nagoto ljudstvu, ki je kakor obsedeno od radovednosti. In jaz

¹ Gl. Drtina: Krščanstvi a česká reformace.

² Gl. Gobineau: Renaissance. Savonarola.

pravim vam, da so vse strasti duha in srca razdražene, razbrzdane in podžgane od Satana in da če se hočemo braniti, je skrajni čas na to misliti. Ali niste slišali o tem, kar imenujejo „ljubezen do umetnosti“, kar ni nič drugega nego pogubna želja po nasladi. Te spake so se naselile v naše cerkve, ki so nastale tako, kaj drugega nego sinagoge satana. Sveta Magdalena, sveti Sebastijan so samo sredstva, da bi pokazali človeško obliko prav tako, kakor pri Apollonu in Veneri. In jaz, jaz, ki vidim, čutim, razumem nečimernost teh počenjanj, jaz, katerega duša je ostala v pravi gnusobi, da, v sveti jezi nevolje za križ, hočete, da bi pustil, da bi te nesramnosti množile, da bi se vkoreninile med ubogo ljudstvo, in da bi napravil s svojim življenjem jez proti temu privalu? Ne, tisočkrat ne! Ne bom miren napram tej mogočni sili brezboštva. Branil bom svet in branil bom dobo, ki v nji živim, skujem orožje bodočnosti in ji ga dam v roke. Prihodnje stoletje bo spelo prerojeno k brezkončnim vođam večnosti, in bo zagrnilo pod seboj za vselej umazane razvaline zla in nepopolnosti.“ — Nič nam morda ne more jasneje pokazati položaja v tedanji Italiji kot te besede. Tako je čutil napram novemu življenju človek, ki je bil kristjan, ker je to povedal in hotel v boju tudi uresničiti svoj ideal, je zgorel na grmadi. Razvoj je šel preko teh klicev, dokler ni prišla močna nasprotna sila. Vidimo torej pred seboj čas, ki ga imenujemo renesansa v širšem pomenu besede. Najprej je to v literaturi humanizem, ki zbudi staro umetnost iz razvalin in da smer gibanju cele dobe. V znamenju antike se tvori nov življenski nažor. Življenje vstaja in trga s sebe spone, ki so ga vezale. Karakteristični znaki te dobe so: 1. aristokratizem, gibanje se giblje le v višjih slojih, je protidemokratično, 2. latinizem: klasična latinščina je edini jezik vreden izobraženca, vse drugo je barbarsko 3. individualizem, človek vstaja nad družbo in se razvija svobodno, zato pozna ta doba nenavadno silne individue (Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rafael, Machiavelli etc.) „Skrajni individualizem je odločilni znak te dobe.“ (Burckhard). Po dolgem zatajevanju si je našlo življenje svojo pot. Caesare Borgia govori v Karáskovi drami o svojem namenu tako:

„Za život obnoviti, piti jej, jak modré vino z lavy sopečné jež zrozeno ma její horký dech...“ in Angelo pravi:

„... Neznam, nechci znat jiného cile, než byt s a m, a vše, co žiti lze, pro sebe žiti jen.“

Cil jiný není...“

Ljudje, ki so dosegli ideal renesanse, so bili slavljени, a tudi sami so bili ponosni in tuintam neznosni in domišljavi (Filelfo). Njih slava je popolnila celo Evropo in kaj čuda, da je Nemčija, ki je ravno tudi iskala obliko novega življenja, pozabila na svojo preteklost ter je hotela biti Italiji enaka, kot velika naslednica starega rimskega imperija. Eden prvih bojevnikov te dobe, Ulrich v. Hutten, je pozdravljал novo dobo z bese-

dami: „O stoletje, radost je živeti v tebi, vede vstajajo, umetnosti se probujajo ...“

Doba cesarja Maksimilijana tvori prehod: on je „zadnji vitez“ in obenem prvi cesar nove dobe. Na eni strani se bojuje še v železu na turnirju, na drugi strani se zanima za umetnost Dürerja, da si že za živa postaviti svoj nagrobni spomenik in ustanovi že l. 1501. pri dunajski univerzi „antecessorum nostrum (namreč cesarjev) more“ pesniško fakulteto (collegium poetarum“), ki ima posebno pravico podeliti čast pesništva (poeta laureatus). Rekel sem že, da je prišla k nam renesansa samo kot življenski princip ter se je razširila po gradovih in se je dala čutiti po mestih. Predvsem se je to pokazalo v vstajanju plemstva: ako pogledamo zgodovino celjskih grofov in njih namene, vidimo dobro vpliv tedanje dobe. Kakor na Nemškem Götz von Sickingen itd., tako vidimo pri nas celjske grofe, ki skušajo na vsak način na račun cesarja razširiti svojo oblast. Pravzaprav pa je bilo tam in tu njih bojevanje le odmev laških kondotijerjev. Po zgledu celjskih grofov je poslej naše plemstvo bolj in bolj skušalo utrditi svojo moč, ter je brez obzira na kmečki stan živelo svoje razkošno življenje. Najlepši dokaz tega življenja nam je državni zbor v Innsbrucku l. 1518., kjer se obširno govori o razkošnem življenju kranjskega plemstva.¹ Skupaj s plemstvom je šla duhovščina.

Višja duhovščina je živela izvečine izven Kranjske in se je spomnila na slovensko zemljo le tedaj, če je potrebovala denarja. Nje življenje je bilo pač enako drugi duhovščini te dobe. Nižja duhovščina pa je padala v nevednost in posvetnost, živela je s svojimi konkubinami in drla kmeta, kakor nam spričujejo zapiski insbruškega zbora. Naravno je, da je pod takimi razmerami trpelo ljudstvo npravno in gmotno. Zato je doba Maksimilijana pri nas značilna po kmečkih uporih, ki so polnili takrat vse alpske in posebno slovenske dežele. Pod takimi razmerami je ljudstvo gmotno in npravno propadlo, iskalo je rešitve v verskih blodnjah ali v boju. V tem žalostnem stanju ljudstva vidimo pripravljena ona tla, kjer je imela reformacija pozneje zasejati svoje plodovito seme. Cesar Maks pač veli (v Aškerčevi pesmi) vitezu Lambergu, naj stopi dol na Posavje: „ošabno gospodo krotiti“ toda zaman, sila te gospode je rastle — in to ne v našo škodo — tako, da so imeli Maksimilijanovi nasledniki rešpekt pred njo, kar je prineslo deželi obilo sadov in tudi narodu, ko bi bil posegel po njih.

Toda, „tajati led naš šele začne se, pomlad je drugod že“, pravi Prešeren in to se je zgodilo tudi ob tem času. Plodove renesanse smo dobili šele mnogo pozneje... Vidimo torej: zunanji vplivi k prvemu kulturnemu prebujenju Slovencev so bili silni.

Na severu in na jugu se je začelo novo življenje, ki je vplivalo tudi na notranjost slovenskih dežel. — Vzgojni ideal renesanse je bil

¹ Gl. Dimitz s. c. III. 58, st.

vzgojiti človeka, ki ljubi življenje, ki pozna staro vedo in umetnost ter se sam kolikortoliko približa starim v življenju, v naziranju in znanju. Ta ideal pa je bil dosežen le višjemu svetu in je zbudil v nižjih sferah dovolj glasen protest. Naravnost proti njemu se je začel zbuja ti slovenski duh. Imamo torej v tej dobi tri sile, ki hočejo: združiti Slovence v eno celoto: 1. Boji celjskih grofov (boj plemstva). 2. Ustanovitev ljubljanske škofije (poskus združitve politično-cerkvene sile). 3. Kmečki upor (samostojna, zbuja joča se slovenska sila). Te tri sile so tudi odločilne v bojih XVI. stoletja. Zbuja joča se notranja sila je iskala primerne oblike svojega življenja in jo je za enkrat našla v protestantizmu. Šele tu se je moglo začeti slovensko kulturno življenje.

(Dalje prih.)

O varstvu umetniških, historičnih in prirodnih spomenikov.

Predaval dne 9. junija v postojnsko okrajnem učit. društvu cesarski svetnik *Ivan Franke*.

resenetilo me je vaše povabilo za to predavanje. To temveč, ker mi vaš položaj v sodobni družbi nikakor ni neznan in sem imel dovolj priložnosti spoznavati težave in more učiteljskega stanu čez 50 let: od svojih otroških let pa do današnjega dne, če tudi ne na lastni koži, pa vendar iz pristnih, neposrednih virov. Spomnil sem se znanega latinskega reka: „Primum vivere, deinde filosofari“, po naše: Najprej živeti, potem modrovati“. „Živeti“, t. j. biti preskrbljen z onim, kar je neobhodno potrebno za vzdrževanje življenja; imeti zadostno materialno gmotno podlago. Šele na tem temelju se zbuja in raste zanimanje po višjih, idealnih težnjah, po duševni kulturi, bolje rečeno po „kulturi“ brez pridevka, ker kultura je izraz, plod in pojav duševne umstvene sile. Le s svojo duševno silo si prisvoja in nadvlada človek prirodne sile v svojo korist in v svoje namene. Čimbolj je človeštvo nadvladalo materialnost, ali da se izrazim bolj moderno: čimbolj je rastla gospodarska neodvinost človeštva vobče, tem hitreje se je razvijalo ono, kar imenujemo kulturno gibanje. Gospodarska neodvisnost in ugodno gmotno stanje je sodobna težnja držav in narodov, jedro male in velike svetovne politike. So, ki jim je gmotna neodvisnost in gmotni napredek edini cilj. V resnici in v čuvstvu mnogih ter v zavednosti razumnih so vse gospodarske težnje le sredstvo za napredek in kulturo.

Varstvo lepote in zanimivosti izišlih iz človeških rok in onih, ki jih nudi priroda, tedaj umetniških in prirodnih predmetov, je idealna, kulturna težnja

in vaša želja, kaj več izvedeti o tem gibanju, ki sicer ni novo, ki pa nastopa zadnjih 30 ali 25 let sem bolj krepko, intenzivno in na široko, mi je dokaz, da neugoden gmoten položaj, negativna gospodarska neodvisnost ni klonila vašega stremljenja za kulturo, za idealne svrhe, in v tem smislu vas pozdravljam!

Varstvo estetskih vrednot torej ni povsem nova iznajdba. Dokaz temu so velike in male zbirke umetnin v muzejih in galerijah. Velikaši, v prvi vrsti vladarji so nakupovali in zbirali umetnine večinoma le kot dragocenosti, za svoje veselje in v svojo čast, tudi z namenom, povišati sijaj svojih bivališč. Iskali so umetnine obče priznane in visoko cenjene, pred vsem so hrepeneli po slikah, kipih najslavnejših umetnikov, zbirali so tudi po osebnem dopadajanju in nagibu. Manjši potentati, knezi, graščaki so sledili velikim v nabiranju in krasili svoje gradove s starimi in novimi umetninami. Kakor se je tekom 17. in 18. stoletja, ob prehodu iz fevdalnega v absolutistiški politični zistem, osredotočila politična moč na vladarjevo osebo, tako so se tudi umetnine nabirale na sedežih monarhov, torej v večjih evropskih središčih: v Rimu, Parizu, Londonu, Dunaju, Draždanu, Berlinu, i. dr. Zdaj imajo te zbirke večinoma značaj, ki mu pravimo „javno dobro“, ali so pristopne javnosti. Njih vzdrževanje in množitev spada po sedanjem naziranju med državne dolžnosti in se izraža z določenimi vsotami v državnem proračunu za nakup umetnin. Tako zbiranje je bilo početek varstva: varstvo na ozki, omejeni stopnji.

Ker so zbirke umetnin jako drage, jih nahajamo največ in najlepših tam, kjer je nakopičen kapital. Moderni kapitalisti tekmujejo med seboj, kdo izmed njih si nabavi več in lepših umetniških dragocenosti. Plačujejo mnogokrat zanje ogromne vsote. Tako je dal n. pr. Rothschild za mali domači oltarček 50.000 frankov. Gotovo pa bi ga ne bil dobil tudi za to vsoto, da je prej zanj izvedel njegov tovariš — milijonar Rockéffeller. Poleg cenitve umetnin kot krasilo, dragocenost in kot umetniški zaklad se je zanimanje poglobilo v estetsko razumevanje in nabiranje je jelo težiti za razvojem in postankom različnih umetniških dob in krajev, takozvanih umetniških šol. Kak potentat je skušal iz lastnega nagiba, drugi po nasvetu umetnikov in poznavateljev izpopolniti na to stran zbirko. Tako so prišla v ceno ne edino dela iz dob najvišjega umetniškega razvoja in njih prvih mojstrov, antike umetnine, t. j. starogrške in starorimske, dalje iz dobe preporoda ali renesance (15., 16. stoletje), ampak tudi dela, ki nudijo vpogled v zgodovinski razvoj španske šole, nizozemske in holandske v 17. stoletju, pa tudi dela sodobnih manjših zmožnosti, cele sodobne umetniške skupine kakega mesta, dežele, njih predhodnikov, prejšnje generacije. Ne le na umetnine v ožjem pomenu se je razširilo zanimanje, temveč na vse predmete z umetniško krasbo, t. j. na orožje: oklepe, čelade, meče, nože, sulice, helebarde; — na cerkveno opravo: monstrance, kelihe, plošče, svečnike,

kandelabre; — na hišno opravo: omare, skrinje, stole; — posode, bodisi iz kovine, ila (majolika), lesa; — za kostume ali oblačila, bodisi za profano ali cerkveno rabo; — splošno na vse stvari umetniško okrašene. V 16., 17. in 18. stoletju se je starejša, t. j. predrenesančna doba, gotska, in tej predhodna romanska, vobče prezirala. Na višku cenitve je bila poleg antike edino renesančna, blaženi cinque cento, 15. stoletje, natančneje: 30 let pred in 50—60 let po l. 1500, ko so bila mesta Florenca, Rim in Benetke na vrhuncu moči in slave; dalje neposredni izrastki renesančnega pokreta v Španiji (Murillo 1617—1682, Velazquez 1599—1660), na Nizozemskem (Rembrandt 1606—1660, Fraus Hals 1584—1666, van Dyck 1599—1641) baroka in rokoko slog. Do sem je bil nepretrgan umetniški razvoj in tradicija!

Ob času francoske republike je misel politične svobode tako prevzela meščane, da so čislali edino le republikanske odnošaje, in hoteli živeti v republikanskih oblikah. Ker so jim bili stari Grki vzor svobodnih državljanov, jim je bila starogrška, klasična umetnost edino vzorna; vplivala je pa največ na tedanjo nošo ženstva, ki se je zne bilo moderca in krinoline in volilo lahka tanka oblačila, ki uveljavijo prirodno obliko telesa. Umetnikom je bila ideal klasična enostavnost, svoboda. Ves ta pojav se naziva empirski slog, ki se je raztočil po vsem tedanjem izobraženem svetu, prav tako kakor noša, bolje rečeno: moda.

Največji preobrat glede varstva naziranja se je vršil v 19. stoletju, ki se baš sedaj razvija do zadnjih konsekvenc ali posledkov. Iz romanticizma, iz romantične poezije, ki se je vtopila v viteštvo srednjega veka, opevala hrabrost in moštvo junakov v okovih; in blaženost, ljubkost in ljubezensko globočino grajskih mladenk in gospej, hrepenela in medlevala v čustvenih globočinah okoli razvalin po nedosegljivo poetičnih časih preminulega viteštva, največ pa iz resnih zgodovinskih študij, iz študij srednjeveške literature in tedanjih spomenikov je nastalo spoznanje, da je srednjeveška umetnost, posebno stavbinska, dosegla vrhunec posebne vrste; da je — dasi malo časa prej nazirana kot manj vredna, celo kot nekako barbarska, — istovredna poleg drugih umetniških dob, da se v njej izraža prav tako resnično duševno razpoloženje in naziranje, ves življenski razvoj, kakor v klasični in renesančni. Čudovito je, kako so se odprle oči ljudem, katerih rod za rodom je hodil dan za dnevom mimo zdaj najslavnejših spomenikov brez zanimanja in umevanja njih vrednosti.

Gotskih spomenikov — cerkvenih in profanih — je po Evropi obilo. Ne morda le v Nemčiji; tudi v Italiji, kjer je najprej izpodrinila renesanca gotiko; v Španiji; v Franciji, kjer se je gotika rodila; na Angleškem, kjer ni nikdar popolnoma prenehala gotska tradicija. Gotski slog se je neposredno razvil polagoma iz romanskega, organsko in neprisiljeno, romanski pa iz starorimskih tradicij. Obadva sta izrastla neposredno iz življenskih razmer brez tujega vplivanja po vzdržnem nepretrganem razvoju, medtem,

ko je renesančni takorekoč mahoma pretrgal tradicijo in se zazrl za več ko 1000 let (okoli 1200) nazaj v rimstvo. Res so mu nudili rimski (grški početkom prav malo) ostanki in izkopine izglede vrhovane umetnosti, toda le sveža krepost tedanjih meščanov in izobraženost veljakov je mogla oživitviti in uveljaviti stare oblike za nove potrebe in novo naziranje, da ta renesančni slog ni nikakor več rimski, ampak samosvoj kakor so drugi.

Iz spoznanja je naraslo sredi preteklega stoletja pravo navdušenje za gotiko. Göthe je čez 100 let prej čutil vrednost gotike, kar spričuje njegova razprava „Straßburger Münster“

Sadovi tega prevrata: Kölner Dom: nov vrh zvonika in poprava doma; stavba votivne cerkve na Dunaju; vrhovanje zvonika v Ulmu i. dr.

Zgodovinske študije niso ostale pri gotiki, vtopile so se tudi v romanski slog. Sad: Altlerchenfeldska cerkev na Dunaju; bazilika sv. Bonifacija v Monakovem. Obema tema slogoma se prisoja najboljše izražanje krščanstva in mnogi trdijo in vzdržujejo, da je romanski in še bolj gotski najbolj prikladen in da se najbolj ujema s krščanskim naziranjem in s krščanskim duhom ter ga protežira ne le protestantsko, ampak deloma tudi katoliško svečeništvo Nemčije in Anglije.

Nekaj podobnega kot gotiki se je zgodilo umetninam iz 17. in 18. stoletja, ki se vobče nazivljejo baroka. Izvzemši dela prvih genijev one dobe, ki sem jih že navedel: Murilla in Velazqueza v Španiji, Rembrandta in Rubensa, ki je obilokrat ne malo barokna, so prezirali druge manjše genije ne le vse obrazilne umetnosti, kakor slikarje, kiparje, arhitekte, ampak tudi predmete umetniške obrti. V zadnji četrtinki 19. stoletja so pa našli izvedenci in učenjaki tudi v baroki prave umetniške svoje vrline, da je baroka prav tako izraz časovnega duha kakor drugi slogi in zdaj je v polni nji pristojni veljavi.

Na sodobno zapadno ali evropsko kulturo ni vplivala sama prošlost, zgodovinske in arheološke študije. Arhitekt Semper n. pr. je preiskal in premotril starogrške stavbe, to arhitekturo, kar mogoče temeljito. Trgovec Schlieman je izkopal v nekdanji Troji (mala Azija) in v Argosu toliko prastarih stvari, da je dobila starejša, predhomerjeva kultura docela novo podobo in te študije se še vedno nadaljujejo na Grškem in v Prednji Aziji. Pa ne-le stara kultura evropskih — natančneje okoli sredozemskega morja naseljenih — narodov, ampak tudi izvirna, povsem drugačna azijska kultura, je vplivala na preobrat naših nazorov o umetniški lepoti. Tu je imenovati indijsko, kitajsko in japonsko. Mnogo Evropejcev je dobilo vtise med Azijati samimi in se zne bilo predsodkov, posebno onega o neprecenljivi in nedosežni višini in popolnosti Evropejcev v primeri z drugim človeštvom. Že po prvi kitajsko-evropski vojski, s Francozi in Angleži je došlo veliko umetniškega blaga iz Kitaja. Dalje so posredovale v še večji meri moderne svetovne izložbe do spoznanja umetniške zmožnosti Azijatov in da deloma

nadkriljujejo evropsko umetniško obrt in industrijo ne le po tehniki, ampak tudi po oblikovanju oziroma okusnosti, torej po estetski kakovosti.

Najodločneje je vplival orijent na pojmovanje o barvah; živi, sveži in vendar polno ubrani akordi: tu preproste, tam smeje sestave Azijatov so premaknile evropski okus iz dolgočasne sivkaste cagovitosti, da se upa sprejemati tudi višje ubrano barveno akordovanje brez bojazni pokmetiti svojo okusnost.

Ono pa, kar je bilo inteligenci pred očmi vedno in povsod in od nekdanj, na kar je naletavala na svojem potu nehote, to je ugledala in opazila najpozneje in t. j. svoj narod, njegova bivališča, njegovo nošo, njegovo in svojo okolico, kratko: domovino in njene oblikovne vrline ali lepote. Za spoznanjem sledi ocena, dopadajenje, navdušenje in tudi delavnost. Ta zadnji prevrat so upeljavali umetniki slikarji žanra in krajin. Na izložbah modernih umetnin prevladujejo skoraj vselej krajinske podobe, ki ne kultivirajo le krajinskega heroizma, t. j. visoko, smelo gorovje, veličino skalovitih skladov, mogočnih vodopadov — temveč izrabijo vsakovrstne mičnosti in lepote zemeljskega površja in predočujejo vse, kar je slikovito na zemeljskem površju in v zraku, bodisi po svoji stalni obliki ali vsled zračnih in svetlobnih brzominljivih učinkov. (Impresija.) Modernemu naziranju se je odprlo nebroj prirodnih estetskih vrednot ali lepote prej nepoznanih. Inteligenca je spoznala, da je tudi v narodu umetniškega čuta, ki se izraža poleg narodne noše posebno v prebivališčih, v stavbah prav tako kakor v pesmih in napevih ali melodijah.

To nazadnje omenjeno spoznanje pa vsebuje poleg dopadajenja precej grenkobe. Neutajljivo dejstvo, da se je mnogo originalnih, ljudskih in prirodnih estetskih vrednot izgubilo, pokončalo in s kako neokusnimi stvarmi se je staro nadomestilo in se še nadomešča; kako je skvaril moderni razvoj življenja krajevne slike malih mest in vasi z znakom suhoparnosti in brezokusnosti ter nepotrebne bahavosti, to je rodilo željo in težnjo ohraniti tudi take vrednote, ki še obstojajo in vplivati, da bo ono, kar se ustvari na novo, v skladu z okolico in s krajem, da ne nasprotuje okusnosti in se prezentuje na zunaj dopadljivo in mično, ne da bi se s tem manjšala praktična vrednost ali da bi se povečali stroški naprave. Na tem stališču, na tem širokem obzorju je tedaj sodoben ohranitveni tok. „Varstvo domovine“ je sedaj parola. Od nabiranja dragocenosti je prešlo do spoznanja vrednost vseh umetniških slogov in njihovega zgodovinskega razvoja. Vse težnje za oskrbovanje spomenikov in za varstvo domovine niso po svojem zadnjem vzroku nič drugega kakor vprašanja naše umetniške kulture. Najjasnejše se kaže to v okrožju domovinskega varstva. Vrednote, ki jih hočemo tu varovati in oskrbovati, niso prav take, kakršne je mogoče ocenjevati po vedi ali vednostno, socialno-politično ali pravno, temveč so čustvene vrednote, ki so v najožji stiki z našim umetniškim čustvovanjem. (Dalje)

Književna poročila.

Ocene.

Stjepan Širola, **Školski izpiti u svjetlu napredne pedagogije**. Razprava,čitana na sestanku „Učiteljskog društva grada Zagreba i okolice 3. srpnja (julija) 1909 u Podsusjedu. Preštampano iz „Prosvjete“. Zagreb 1909. (39 str.) Znani hrivaški pedagoški pisatelj, urednik mesečnika „Škola“, pobija v tej razpravi vsakoletne javne izkušnje, ki so na Hrvatskem še vedno zakonito predpisane. Navaja proti tem izkušnjam pedagoške, psihološke, etične in higijenske razloge ter opira svoje mnenje na priznane svetovne, večinoma nemške pedagoge. Strokovnjaška mnenja velikih tujih pedagogov so pisatelju potrebna za njegov namen. Nas bolj zanimajo podatki iz domače hrivaške šolske zgodovine. Tako na str. 10 opomba, da se je v Karlovcu in Požegi odličnjakom igral „tuš“, ali v dodatku na str. 38 iz Cuvajeve „Gradje za povijest šolstva kraljevina Hrvatske i Slavonije“ pismo učitelja svojemu tovarišu iz sosednje šole, v katerem ga prosi, naj mu za skušnjo posodi 15—20 svojih najboljših učencev!

Za nas brošura ni direktno aktualna, ker pri nas ni več teh izkušenj. Pač pa smo imeli za časa mojega šolanja še vsakoletno javno izkušnjo iz verouka in sicer v cerkvi.¹ Kar navaja g. Širola zoper te ljudskošolske izkušnje, to vse velja tudi o sprejemnih izkušnjah za prvi razred srednjih šol, pri katerih je še obtežilno dejstvo, da učenca izprašuje učitelj v neznanem lokalu.

Hrvatsko šolstvo kaže v zadnjem času lepo napredovanje zlasti glede srednjih šol. Naše reforme so se uvedle tudi pri njih, a zdi se mi, da bolj premišljeno: preosnovali so maturo in učne načrte po našem zgledu, dodali so v zadnjem razredu higijeno kot poseben predmet. Niso nam pa sledili v izpremembah klasifikacijskih stopenj (obdržali so red „odlično“) in tudi ne v določilu, da se v nižjih razredih dijaku dovoli prestop v prihodnji razred brez ponavljalne izkušnje, če ima nezadostno samo iz enega predmeta, in sicer iz matematike ali kakega jezika. Celo prehiteli so nas v odpravi sprejemnih izkušenj za srednje šole. Upati torej smemo, da bodo se kmalu odpravile tudi druge zastarelosti, med katere spadajo vsakoletne paradne izkušnje na ljudski šoli. Ta uspeh želimo Širolovi knjigi.

F. V.
Die Morgenröte. Eine zwangslose Folge von pädagogischen und philosophischen Einzelschriften je naslov brošuram, ki jih izdaja zaloga M. F. P. u. S. na Dunaju. Zadnji, III. zvezek ima naslov „Die Lehrerbildung“ — Otto Meyer Pisatelj je razdelil svoje delce v pet delov: Vom National- und Kulturwerk der Volksschule. — Volksschule und Volksschullehrer. — Die Vorbildung des Lehrers. — Die Fortbildung des Lehrers. — Die Stellung des Lehrers in Staat und Gesellschaft.

Niso ravno najnovejše vse misli, ki jih razvija v teh petih poglavjih Meyer, a zanimiva so, da so vsekakor vredna, da si jih ogledamo nekoliko natančneje! — Narodna šola je ideal, za katerega se bori pisatelj — šola za narod iz naroda! „Blagor človeštva ni v razvoju mednarodne, nive-lirujoče kulture, ampak v markantni izrazitosti specifično narodnih moči in

¹ Na Spod. Štajerskem še je tudi danes tako.

nadarjenosti." Pa zopet: „Naš blagor ne leži v tem, da vzprejmemo tujo kulturo, ampak v tem, da razvijemo kulturno vrednost, ki je vzrastla iz narodovega naročja"; zato kliče: „V vzgoji in pravilni razvrstitvi podedovanega leži pravi napredek" in „Učite se spoznavati in častiti svojo domovino, tako jo boste ljubili!" In ker je 90% vsega prebivalstva, ki obiskuje samo eno vzgojnico, t. j. ljudsko šolo, zato je treba teh idej onim, ki vodijo ljudsko šolo, ljudskošolskim učiteljem, pa jih ne bo toliko izgubilo domovinskega čuta, ne bo se jih toliko pogubilo od narodovega trupla k modernemu brezdomovinstvu. — To so njegove misli o šoli kot o Nationalwerku. — Za Kulturwerk polemizira z onimi, ki so proti izobrazbi, proti nadaljevalni šoli in kaže na statističnih predelkih med Moravsko, Bukovino, Galicijo in Dalmacijo — torej med deželami, kjer mora biti razmerje očitno veliko — kako delujejo poljedeljske šole, kako v primeri s temi rastejo dohodki in kako je v primeri z dohodki razmerje v številu analfabetov.

Ker se omejujem na kratko poročilo, hočem drugo poglavje označiti kar samo s pisateljevim stavkom, ki ga je vzel prof. dr. L. Neumannu in ki se glasi: „Das Ansehen des Lehrerstandes steht und fällt mit seiner inneren Selbstständigkeit" in grem k tretjemu, kjer izhaja iz treh vprašanj:

1. Kakšna je sedanja učiteljska vzgoja v seminarjih?

2. Kakšna so upanja na učiteljsko vzgojo bodočnosti?

3. Kako lahko postane učiteljska vzgoja z ozirom na sedanje razmere pravična pojmom glede vzgoje in pouka?

Ne poznam seminarske vzgoje in malokdo izmed nas jo bo poznal, a kolikor čujemo o nji, bomo radi verjeli pisatelju, ki pravi: „Trdo smo se morali boriti, da smo se rešili vse nenaravnosti in zakrknjene tradicije seminarja, preden smo našli pot do nas samih, preden smo našli pravi pojem našega dela", saj se je to isto godilo tudi večini nam, ki smo imeli svetovno učiteljsko vzgojo, ker tudi pri nas smo se „mnogo naučili, pa premalo predelali". Zato smo tudi mi tisti, ki kličemo z njim: „Za bodočnost hočemo visokošolsko izobrazbo za vse učitelje", ker le tako moremo doseči, da bo učiteljska vzgoja pravična pojmom glede vzgoje in pouka, „če bomo znanstveno strokovno izobraženi in bomo imeli praktično spretnost".

Danes pa še tega ni, zato mora seči učiteljstvo po samoobrazbi. „Večini ljudi se godi enako. Kolikor globlja je njih izobraženost, toliko bolj spoznavajo, da vedo jako malo, da je njih znanje pomanjkljivo". Dobro pa zafrkuje pisatelj birokratično uredbo usposobljenostnih izpitov, zlasti — kar se pogosto pripeti — ni dokazal kandidat, da ni napredoval v izobraženosti in vednosti, če ne zna pri izpitu lepo pisati, ali — kar se je še prej zahtevalo — orglati!! — Zahteva od starejših kolegov, da pomagajo v praksi mlajšim pot iskati in daje sploh moderna navodila za nadaljno samoobrazbo in stavi zopetno zahtevo po visokošolski obrazbi!

Prihajam k zadnjemu poglavju „Stališče učiteljevo v državi in družbi". Jadna nam majka — sem zaklical, ker spoznal sem našo bedo, ko sem čital to razpravo, četudi je pisana v prvi vrsti učiteljstvu „im Reiche". Tudi pri nas je učitelj uboga para, ki vleci političen voz ob strani. spredaj, potiskaj ga zadaj! In zato „löse er sich von aller Politik, betrachte die Schule als etwas in sich selbst Begründendes, durch nichts von außen zu Beeinflussendes!" Da, tudi v politiki bodi učitelj delaven, pa le kot učitelj —

to je smisel Otto Meyerjevih zapiskov in njegov program je: „Delati in biti vesel!“

To je delce: odlomek iz socialne politike učiteljstva. Kdor čita, mu ne bo škodilo.

Pav. Flerè.

Novosti.

„Pogled na prvo četrtsotletje družbe sv. Cirila in Metoda“ je naslov knjižici, ki jo je pravkar izdalo družbeno vodstvo. V kratkih potezah je narisano v njej življenje in trpljenje družbe sv. Cirila in Metoda, njeni dobri in slabi uspehi in ob koncu jej je dodan zemljevid, kažoč, kje se nahajajo družbene šole in vrtci, kje delujejo njene podružnice in kje so zborovale njene skupščine. Iz tega zemljevida se razvidi, kako slabo so se zavarovane naše meje in koliko nas še čaka truda in žrtev, da bo gotov naš narodno-obrambni plot. Knjižica, ki jej želimo najobilnejšega raširjenja, se je prodajala na veliki skupščini in na popoldanski veselici. Naroča se pod naslovom: Družba sv. Cirila in Metoda, Ljubljana, Narodni dom. Cena 1 K.

Koledar slovenskega planinskega društva za leto 1910. Uredil Fr. Kocbek. Tiskala „Zvezna tiskarna v Celju“. Cena 1 K, „Slov. planinsko društvo“ je izdalo prav ličen koledar. Razen zapisnika ima še nekaj drugih sestavkov, ki so važni za vsakega planinca. Dr. Demšar priobčuje članek: „Profilaksa bolezni na gorah in njihovo zdravljenje“. Nadalje so članki: vremenska napoved; turistovska oprava; seznam reči, ki so hribolazcu potrebne in koristne; znamenja v sili; „Slov. plan. društvo“; druga planinska društva; seznam planinskih koč; seznam markiranih potov, seznam vodnikov, seznam slov. hotelov in gostilnic, pregled specialnih zemljevidov, vozni red železnic in cene. Knjiga je potrebna za vsakega hribolazca, za vsakega izletnika. Prav toplo jo priporočamo.

Narodne pesmi z napevi. Nabral in uredil za štiri enake glasove Janko Žirovnik. IV. zvezek. V Ljubljani 1910. Lastnina in zaloga konsorcija „Slov. Branika“. — Natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani. — Knjižica obsega 30 lepih narodnih pesmi, je na dobrem papirju lepo in razločno tiskana — sploh čedno opravljena, ter bode pevcem-ljubiteljem narodne pesmi gotovo dobro došla. Cena knjižici je 1 K. — Naroča se pri upravnistvu „Slov. Branika“, Tržaška cesta št. 33 v Ljubljani. Prav toplo priporočamo.

Razgled.

Časopisni vpogled.

Monatshefte für Pädag. u. Schulpol. prinašajo v svoji 6. letošnji številki izvrsten članek „Der gegenwärtige Stand der Methodik des erdkundlichen Unterrichts und Ausblicke für eine Weiterentwicklung“ iz peresa prof. A. Herget. V sestavku skicira splošno Nationale Erdkunde. Von E. Hauptmann (Verl. Friedr. Bull in Straßburg 1907, cena 4 Mk.) Hauptmannova metoda stremi za tem, da se otrok razvije s pomočjo zemljepisemskega pouka do osebnosti in kritizira dejstvo, da tvori zemljepiseški pouk še vedno predmet ljudske šole, v kate-

rem je popolnoma izključena osebnost učiteljeva, kakor tudi učenčeva. Obrača se proti opisovanju posebnosti tujih dežel — saj so posebnosti v vsaki vasi — ki sicer vzbujajo zanimanje otrok, pa ne ostanejo pri njem trajno. „Iz otroka se že mora zahtevati središče že razvitih, krepkih čustev pridobitev moje zemljepisemske snovi“. Misli, da bi bilo to osredotočje narodnostno čustvo pri otroku in zahteva „eine auf nationalen Gefühlen erbaute und das nationale Gefühl fördernde Geographie“. V ta namen naj bi se zlasti oziralo na socialne razmere, na merkantilne premoči, na kolonizacijo in razmere ljudstva po kolonijah. Ne čudimo se, če stoji E. Hauptmann pri teh svojih principih na strogo nemško-nacionalnem naziranju, ki postaja tučatam celo šovinistiško, kar kaže stavek o dovažanju češkega plzenskega piva: „Zum Danke für die Millionen, die das große Brauhaus in Pilsen auf dem deutschen Markte verdient, beteiligt es sich an der deutschfeindlichen Arbeit in Böhmen.“

Vsekakor pa mora biti zanimiva knjiga, ki zastopa ideje proti množini imen in števil, kar se navadno jemlje za znanje zemljepisa, ker „die Weltereignisse tun uns aber sehr, sehr selten den Gefallen, sich gerade an den Orten abzuspielen, die wir im geographischen Unterricht merken ließen“ — ni gotovo tudi vredna, da se pouči o nji natančneje. Reforma je potrebna povsod in eden ne bo reformiral vsega.

V ti štev. prinašajo M. f. P. u. S. tudi članek „Das religiöse Problem der Gegenwart“, ki bo zanimal tudi katolika; in pa skico „Die Freiheit des Willens“. Pod Zeitbilder dobimo „Verführung in der Erziehung“; tudi v malenkostih in pregledih je številka zelo aktualna.

P. F—č.

Letošnja šolska poročila.

Letno poročilo petrazredne dekliške ljudske šole v Kranju, leto 1909/10. V tem šolskem letu je na tej šoli poučevalo osem učnih moči. Učenk je bilo koncem leta 189 in sicer 188 Slovenk in 1 Čehinja. Za višji razred, ozir. oddelek je sposobnih 157, nesposobnih 29, neuvrščene so pa 3.

Letno poročilo II. mestne osemrazredne deške ljudske šole in strokovne nadaljevalne šole za stavbne obrti v Ljubljani. Šolsko leto 1909/10. je bilo na II. mestni osemrazredni deški ljudski šoli osemnajst učnih moči, od katerih je imel eden celoletni dopust. Učencev je bilo koncem leta 757 in sicer 754 Slovencev, 2 Čeha in 1 Nemec. Za višji razred sposobnih je bilo 620, nesposobnih 131 in 6 je bilo neizprašanih. Na strokovni nadaljevalni šoli za stavbne obrti je poučevalo 11 učnih moči.

Letno poročilo III. mestne deške ljudske šole v Ljubljani za šolsko leto 1909/10. Na tej šoli je bilo v šolskem letu 1909/10. 9 učnih moči, od katerih je eden med letom umrl. Koncem leta je bilo 257 učencev, med temi 253 slovenske, 4 pa druge narodnosti. Za višji razred, oz. za izpust je bilo sposobnih 213, nesposobnih pa je bilo 44.

Letno poročilo mestne slovenske osemrazredne dekliške ljudske šole pri Sv. Jakobu v Ljubljani. Šolsko leto 1909/10. Na tej šoli je bilo razen voditeljice 13 stalnih učnih moči, 9 pomožnih učiteljic in 3 radovoljke. Koncem leta je bilo 978 učencev, in sicer jih je bilo 961 slovenske, 6 nemške in 11 druge narodnosti. Za višji razred, ozir. za izpust je bilo sposobnih 864, nesposobnih 99, neizprašanih pa 10.

III. izvestje mestnega dekliškega liceja v Ljubljani in z njim združenih oddelkov za šolsko leto 1909/10. V uvodu je spis dr. Rudolfa Moleta: „Dr. Jakob Zupan kot pesnik“ in pa spis: „Šolski zdravnik“, katerega je spisala M. Wessnerjeva. Na mestnem dekliškem liceju je poučevalo obvezne predmete 13 učnih moči, neobvezne predmete pa 4 učne moči; na mestni višji dekliški šoli je poučevalo obvezne predmete 10 učnih moči, ki spadajo k zavodu in 11 učnih moči z drugih zavodov, za neobvezne predmete na tej šoli so bile 4 učne moči. V trgovskem tečaju so poučevale 4 učne moči. Na mestnem dekliškem liceju je bilo

koncem šolskega leta 182 gojenk in sicer 178 Slovenk, 3 Čehinje in 1 Hrvatica. Odlično sposobnih jih je bilo 68, sposobnih 110, vobče sposobnih 3, nesposobna 1. Na višji dekliški šoli je bilo koncem šolskega leta 120 učenk, 119 Slovenk in 1 Čehinja. Izpričevala I. reda z odliko je dobilo 40 učenk, I. reda 77, ponavljalna izkušnja se je dovolila eni učenki, izredni učenki ste bili 2. V trgovskem tečaju je 51 učenk.

Letno poročilo c. kr. Franc Jožefovega gimnazija v Kranju za šolsko leto 1909/10. V uvodu sta dva spisa: I. Komentar k Ciceronovim govorom proti Katilini. Sestavil Anton Dokler. 2. Iz mladih dni pesnika Simona Jenka in skladatelja Davorina Jenka. Spisal Makso Pirnat. Na tem šolskem zavodu je poučevalo 22 učnih moči obvezne predmete in 6 učnih moči neobvezne predmete. Učencev je bilo koncem šolskega leta 312 in sicer 308 Slovencev, 3 Nemci in 1 Čeh. Z odličnim uspehom sposobnih je bilo 59 učencev, z dobrim uspehom sposobnih 205, splošno sposobnih 18, nesposobnih 14, 16 je bil dovoljen ponavljalni izpit.

Letno poročilo c. kr. višje gimnazije v Novem mestu za šolsko leto 1909/10. V preteklem šolskem letu je na tem zavodu poučevalo 18 učnih moči. Koncem šolskega leta je bilo 274, začel. 1. 285 učencev in sicer 276 Slovencev, 7 Nemcev in 2 Čeha. Z odliko je izdelalo 35 učencev, z dobrim uspehom 174, 24 jih je bilo splošno sposobnih, 31 nesposobnih, 9 je bila dovoljena ponavljalna izkušnja, 1 je ostal neizprašan.

Letno poročilo c. kr. I. državne gimnazije v Ljubljani za šolsko leto 1909/10. V uvodu je spis: „O rabi dovršenih in nedovršenih glagolov v novi slovenščini. Spisal I. 1903. in pozueje popolnil prof. Rajko Perušek. Na tem zavodu je poučevalo obligatne predmete 30 učnih moči, neobligatne predmete pa 10. Koncem šolskega leta je bilo dijakov 585, privatistov 19. Slovencev je bilo 575, Nemcev 19, Hrvatov 6, Lah 1 in 3 Čehi. Z odličnim uspehom so končali 103 dijaki, z dobrim uspehom 389, splošno je bilo sposobnih 14, nesposobnih 54, ponavljalni izpit ima 41 dijakov, 3 so ostali neizprašani.

Izvestje c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani. Šolsko leto 1909/10. V uvodu imamo: Katalog učiteljske knjižnice. Sestavil knjižničar prof. dr. Ivan Tertnik, in pa spis: O dolžnostih in o gojenju čuvstva za dolžnosti. Spisal ravnatelj dr. Janko Bezjak. Učiteljskega osebja koncem šolskega leta je bilo za obvezne predmete 22, za neobvezne predmete pa 8. Koncem šolskega leta je bilo 412 javnih učencev in 1 privatist. Slovencev je bilo 407, 2 Hrvata, 3 Čehi in 1 Nemec. Z odliko sposobnih jih je bilo 37, z dobrim uspehom sposobnih 258, vobče sposobnih 18, nesposobnih 69, ponavljani izpit se je dovolil 26 tim, nerazredovani so bili 4 dijaki.

Letno poročilo c. kr. državne višje realke v Ljubljani za šolsko leto 1909/10. Na tem zavodu je poučevalo 32 učnih moči. Koncem šolskega leta je bilo 490 učencev in sicer 282 Slovencev, 197 Nemcev, 1 Lah, 9 Čehov in 1 Hrvat. Z odliko jih je izdelalo 40, 331 z dobrim uspehom, 28 jih je bilo vobče sposobnih, 54 nesposobnih in 35 tim je bil dovoljen ponavljalni izpit. Dva sta ostala neizprašana.

Šolske in učiteljske vesti.

Kongres slovanskega učiteljstva se vrši letos v dneh od 10. do 14. avgusta v Krakovem.

Določen je v glavnem ta-le vzpored: Dne 10. avgusta bo odborova seja „Zveze slovanskega učiteljstva v Avstriji“.

V četrtek, dne 11. avgusta: Zborovanje „Zveze slovanskega učiteljstva v Avstriji“ s tem-le dnevnim redom: 1. Pozdrav predsednika; 2. poročilo odbora; 3. poročilo o delovanju odbora v l. 1908.—1910.; 4. blagajnikovo poročilo; 5. referat o Zvezinem delovanju v javnosti in med učiteljstvom; 6. službena pragmatika in disciplinarni red za učitelje ljudskih šol; 7. predlogi odborovi: a) izprememba pravil; b) prispevki učiteljskih organizacij; c) vseučiliški kurzi učiteljski; d) učiteljski izleti; e) učenje slovanskih jezikov; f) učiteljska za-

vetišča in sanatoriji; g) slovanska inseracijska pisarna; h) znižanje vožnje učiteljstvu po železnicah; 9. volitev novega Zveznega odbora za l. 1910.—1912. Zvečer banket na čast slovanskim gostom.

V petek, dne 12. avgusta: Slavnostna seja slovanskega učiteljstva z vseh avstrijskih pokrajin s tem-le dnevnim redom: 1. Govor predsednikov; 2. Volitev častnih članov; 3. volitev zapisnikarjev; 4. govori delegatov in odposlancev; 5. sprejetje načrta o učiteljski službeni pragmatiki; 6. referati o avstrijski ljudski šoli — kakšna je sedaj in kakšna bi morala biti. Popoldne slavnostni banket. Zvečer slavnostna predstava v mestnem in ljudskem gledališču na čast slovanskim gostom.

V soboto, dne 13. avgusta, ogledovanje Krakova in okolice.

V nedeljo, dne 14. avgusta, izlet k Morskemu Oku v Tatze.

Na naslov „Slomškove Zveze“ in njenih članov. Z ozirom na notico v „Slovincu“ št. 139, ki slove dobesedno: „Iz učiteljstva se nam piše: „Dobil sem potom šolskega vodstva „Vprašalne pole komiteja za reformo ljudske šole“, ki jih je s posebnim cirkularom poslala na šolska vodstva „Zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“. Ker nisem član nobenega liberalnega učiteljskega društva, ne vem, kako pridem do tega, da bi moral odgovarjati na nič manj kakor 115 vprašanj, ki jih stavi liberalna „Zaveza“? Ne rečem, da je delo brezpomembno, in tudi ne rečem, da bi člani „Slomškove zveze“ ne smeli pod nobenim pogojem tu sodelovati; zahtevati pa se sme od „Zaveze“, da, če ona reflektuje na naše sodelovanje, da nam pošlje vprašalne pole potom naše „Slomškove zveze“. Dokler ne dobimo od odbora „Slomškove zveze“ obvestila, da se je „Zaveza“ obrnila na „Slomškovo zvezo“ za posredovanje, toliko časa naj noben član in nobena članica „Slomškove zveze“ ne izpolni ter ne odpošlje imenovanih vprašalnih pol! Bodimo složni! Kdor nas potrebuje, naj se obrne na pravo adresi!“ — Podpisani odsek poda sledeče pojasnilo: 1. da omenjena vprašanja ni stavila in ne sestavila „Zaveza“, temuč komite, ki se je sestavil v to svrhu na Dunaju; 2. da bodo sestavili sličen materijal odseki vseh narodnosti v Avstriji in se bode napravil na podlagi tega opis in stanje vsega avstrijskega šolstva, vseh narodnosti; 3. da je to vprašanje izločiti vseh politiško-strankarskih predsodkov, ker „Zaveza“ ne bode imela pri tem nikakih dobičkov in je smatrati to vprašanje za strogo kulturno-narodno, skupno vprašanje; 4. Da si je „Zaveza“ s tem napravila le stroške in delo in sicer: a) vprašalnih pol 3300; b) vzorcev 1400, kar je razposlala 1400 šolam, ne oziraje se na organizacije učiteljstva, vsem slovenskim šolam na Kranjskem, Koroškem, Štajerskem in Primorskem; c) da so tu poleg še stroški za znamke in poleg tega še ogromno delo, ki bode trajalo vse počitnice in še med šolskim letom dalje; 5. iz tega je razvidno, da se tu ne išče nobenih posebnih koristi in moramo le obžalovati, če bode potreba pri teh vprašanjih še posredovanja in če bode potreba odpravljati še ovire od strani učiteljstva za opis slovenskega ljudskega šolstva; 6. Pripominjamo tudi, da so se pole vpsale z Dunaja šele v zadnjem času, da torej ni bilo mogoče dela prej izvršiti in se je tudi zaradi tega zastavil tako kratek rok za izpolnjenje, ki se pa lahko podaljša do 20. julija (če se preje ne dobi podatkov), ker se bode do tedaj pri sestavi statističnih podatkov še vedno lahko oziralo na pozneje došle podatke. 7. Apeliramo torej še enkrat na slovensko učiteljstvo, da vestno izvrši svojo nalogo in reši čast slovenskega učiteljstva in slovenskega naroda z drugimi narodi v Avstriji vzporedno. 8. Če se članom „Slomškove zveze“ ne vidi umestno razrešiti tega vprašanja, prepuščamo to njih razsodnosti. 9. Slovenske pedagoške liste prosimo, za ponatisek tega odstavka, ker v politiške (strankine) liste ne spadajo ta vprašanja in tudi ne nosimo mi odgovornosti, če bi se tja zanesla. — Toliko v pojasnilo! — Ljubljanski odsek „komiteja za reformo ljudske šole“.

Uravnava učiteljskih plač na Hrvaškem. Enketa sklicana zaradi tega vprašanja je odklonila predlog naučnega oddelka, da bi se učiteljem dovolili vzgojni prispevki in dvo-stroke doklade, sprejet pa je bil predlog poslanca Rojca, da se vsem učiteljem zviša temeljna plača. Stroški bi bili v obeh slučajih enaki. Sedaj izdelava hrvaška vlada načrt, ki

bo na jesen predložen saboru, tako da bo povišanje plač moglo stopiti v veljavo z dnem 1. januarjem 1911.

Šola novega tipa. Na Nemškem obstojajo že davno posebne šole za manj nadarjene učence. Sedaj so pa poizkusili v Berlinu z uvedanjem posebne šole za izredno nadarjene dijake. Svrha teh šol pa bi bila pomagati izredno nadarjenim dijakom, da bi izvršili srednje šole v krajšem času, nego se to normalno dogaja. Prvi razred take šole otvorijo v začetku bodočega šolskega leta.

Šolstvo v Dalmaciji. V Dalmaciji je 430 javnih in 25 privatnih osnovnih šol, potem 6 javnih in 2 privatni meščanski šoli. Meščanske šole je pohajalo 400, osnovne šole pa 55.800 učencev. Na meščanskih šolah poučuje 33, na ljudskih šolah pa 789 učiteljskih moči (brez veroučiteljev in učiteljic ženskih ročnih del). Vseh za šolo obveznih otrok se vdeležuje šolskega pouka v Dalmaciji le 69%.

Polovično vozno ceno na železnicaх je dovolila hrvaška vlada vsem učiteljem in učiteljicam ljudskih šol na Hrvaškem. — Kdaj pa bode učiteljstvo takraj Litave deležno takih olajšav?

Ilirijanski novi šolski zakon. Parlament je te dni sprejel novi šolski zakon, s katerim se ljudsko šolstvo podpravi in potem šel na počitnice.

Višješolski vestnik.

Ustanovitev pedagoško-psihološkega instituta v Monakovem. Ustanovilo ga je dne 10. marca t. l. okr. učiteljsko društvo v Monakovem po vzprejemu tez, ki jih je stavil privatni docent dr. Fischer. Teze se glase:

1. Današnja skupščina smatra ustanovitev pedagog.-psihol. inštituta za najboljše sredstvo, s katerim se strnejo in svestransko pospešujejo želje po izobrazbi.

2. Ta inštitut naj služi pedagog.-psihol. nadaljni izobrazbi učiteljstva in znanstvenemu delu na splošnem pedagoškem polju; da naj učiteljem, ki so na dopustu zaradi visokošolskih studij, seminarskim in preparandijskim učiteljem in drugim interesentom priliko za delo poleg vseučiliških predavanj.

3. Znanstveno vodstvo inštituta naj prevzame zastopnik osnovnih znanosti in sistema pedagogike.

4. Inštitut zasleduje svoj učni smoter kolikor mogoče na temeljih delavnostnega pouka in delavnostne skupnosti. Vodja naj zastopa pedagoško psihologijo, pedagoško jezikoslovje in sistem pedagogike; za antropologijo in šolsko higijeno se pritegnejo strokovnjaki; specialno didaktiko posameznih predmetov naj poučujejo teoretično in praktično specialisti.

5. Sedež pedagog.-psihol. inštituta je Monakov.

6. Vse korake za realiziranje načrta, posebno za spravo finančnih garancij prevzame okr. učit. društvo v Monakovem.

7. Tehnično upravo inštituta prevzame učit. društvo v Monakovem.

8. Zveza tega pedagog.-psihol. inštituta z vadbico je nedopustna.

9. Gledati je na to, da se povzdigne inštitut v akademijo pedagogike in njenih pomoznih znanosti.

Radi verjamemo, da so bile vzprejete te teze z navdušenjem — tudi pri nas bi bile!
—ž.

Dekliški pouk na višjih učnih zavodih. Pred kratkem se je predstavila naučnemu ministru deputacija zveze avstrijskih ženskih društev ter protestirala proti odloku naučnega ministra z dne 27. februarja, s katerim se znatno otežuje dosednji pouk deklic na deških gimnazijah in realkah

Ministerstvo je namreč izdalo naredbo, da smejo deklice obiskovati srednje šole samo v takih krajih, kjer ni kake višje dekliške šole, in še tam le v gotovem razmerju z dečki, namreč 5%.

Grof Stürkgh je odgovoril, da bo sklical jeseni enketo, na kateri se bo razpravljalo, kako naj se omogoči deklicam pouk na višjih šolah.

Novo vseučilišče na Bolgarskem ustanove v Varni. Ministerstvo za narodno prosveto je že dovolilo v to svrhu 1.500.000 levov. Tako bo mala Bolgarija imela dve visoki šoli.

Poljsko vseučilišče v Parizu. Poljaki baje nameravajo ustanoviti v Parizu poljsko vseučilišče za one poljske mladeniče iz Rusije, Nemčije in Avstrije, ki iz kakršnega si bodi vzroka ne morejo dokončati svojih študij v domovini. Zagotovljeni so že baje znatni zneski za univerzo, na kateri bodo poučevali poljski in francoski profesorji.

Razne vesti.

Amerikanske dijakinje kot natakariče. Med ameriškim in evropskim dijakom je velikanski razloček. Velika večina ameriških dijakov si mora sama preskrbeti sredstva za študiranje. Pa tudi oni, katerih starši so dobro podprti s posvetnim blagom, navadno stopijo v kako pisarno. Na glasoviti univerzi Jale so pa pred leti dijakinje ustanovile agenturo za samopomoč. Sprva je agentura preskrbovala slušateljicam med počitnicami samo poučevanje po hišah, zdaj jim preskrbuje največ službe natakarič. Službujejo seveda samo po boljših hotelih in ne po kakih beznicah. Hotelirji se z visokoškolskimi natakaričami zelo hvalijo, ker jim privabijo v hotele mnogo gostov, zlasti tujcev. Agentura izkazuje na zaslužku zadnja dva semestra 580.000 mark.

Velike zaklada zlata so našli v Bitter Creeku, 17 milj od Stewarta v Britijski Kolumbiji. Če so poročila resnična, tedaj bodo ti zakladi najvažnejši na svetu. Ljudi prihaja vse polno v te kraje. Ljudje so prišli skoraj kar ob pamet. Zapuščajo dobre službe, posestva itd. ter hite v te kraje. Dozdaj še ni nihče začel delati, vendar je pa že vse polno ljudi.

Drvenje v mesta v Franciji. V zadnjih letih se je številno razmerje med prebivalstvom velikih mest in majnih krajev znatno izpremenilo. L. 1895, je stanovalo na Francoskem 25 in pol milijona ljudi v občinah z manj ko 2000 ljudi; l. 1905. je bilo takih le 23 milij. in jih je zdaj gotovo še manj. Število prebivalcev mest z več ko 20.000 prebivalci pa se je za dobro tretjino pomnožilo. L. 1890. jih je bilo 7 milij., l. 1905. pa že 9 in pol milij.

Vzroki za drvenje v mesta so znani in so pri nas isti ko na Francoskem in drugod. Ne tičijo v gospodarskih razmerah, ampak v upanju, da bo v mestu — „mesto“ je za Francoze Paris — dobil lahek zaslužek, zabavo in vsakovrstni užitki. Od 57.991 revežev, ki so l. 1906. dobivali podporo od pariških dobrodelnih zavodov, jih je bilo 42.622 priseljenih iz kmetov in manjših krajev. V mestu niso našli bogastva, zabav in užitkov, ampak so še bolj ubožali, se pokvarili telesno in večinoma tudi duševno. Mesto jim ni dalo prostosti, ampak podložnost najhujše vrste, kakoršne na kmetih niti ne poznajo. Padli so v najnižji proletarijat, kar je navadno usoda kmetijskega človeka, ki gre na slepo srečo v mesto. Kdor nima zagotovljenega dela in zaslužka, naj ne hodi na tuje!

Bodočnost Francije. O tem vprašanju razpravlja Charles Torquet v časopisu „Je sais tout“ približno sledeče: V letih 1896.—1901. se je prebivalstvo Nemčije pomnožilo za več ko 4 milijone, Francije pa samo za 330.000. Okolo l. 1700. je imela Francija tretjino prebivalstva vse Evrope (brez Rusije), okolo l. 1800. petino, zdaj pa tvori 39 milij. Francozov komaj desetino od 404 milij. Evropejcev.

L. 1850. je imela Francija 35 milij. prebivalcev — enako Nemčija. Od evropskih držav jo je prekašala samo Rusija z 62 milijoni. L. 1900. je bila Francija že na petem mestu: pre-

kosile so jo razen Rusije Nemčija za 18 milij., Avstro-Ogrska za 7 milij. in Anglija za 3 milijone. Če bo šlo tako naprej, bo l. 1950, Francija med velesilami na zadnjem mestu, tudi Italija jo bo nadkrilila za 2 milijona.

Pri tem pa je francoska dežela bogata na vsakovrstnih sredstvih in vendar ne bo več mogla dolgo uspešno konkurirati. Pred 35 leti je bila francoska vojna moč po številu enaka združeni Nemčiji. L. 1911. bo Nemčija imela dvakrat toliko za vojsko zmožnih mož ko Francija. Vsled pomanjkanja prebivalstva podlega tudi francoska trgovina in industrija na svetovnem trgu. Njihovi tekmeci imajo več delavcev, lahko producirajo več blaga in tako izpodrivajo francoske izdelke.

Vsa sredstva vlade in premišljevanja učenjakov nič ne pomagajo. Prebivalstvo pojema od leta do leta, število porodov redno pada in to slabi deželo ter je vzrok vsemu nazadovanju.

Mali naravoslovci. V Liverpoolu na Angležkem je živinska razstava. V šoli so dobili malčki za šolsko nalogo, naj popišejo, kar so videli na razstavi. Nekatere stavke iz dotičnih šolskih nalog je priobčil list „Standard“. Tako je pisal učenec: „Konj obstoja iz členov, reber, stegenj in kopit. Brez teh ne bi mogla ta žival živeti.“ Drug učenec se je odrezal: „V mesnici smo videli velike kose volovskega mesa, ki so bili nekdanj lastnina krave“. Tretji: „Krava je zelo podobna biku, samo da bik bolj bode kakor pa krava“. Drug zopet: „Krava ima zalogo mleka, s katerim se napravi ob nedeljah in praznikih čokolado“. Peti: Bernhardski psi so zelo inteligentni. Rešili so mnogim popotnikom življenje s tem, da so jim vili žganje v grlo“.

Mala poročila.

Tečaj za pospeševanje risarskega pouka na ljudskih in meščanskih šolah po prostih metodah se bode otvoril po odredbi c. kr. dež. šol. sveta dne 16. avgusta t. l. ob 8. uri zjutraj na c. kr. učiteljišču v Ljubljani in bode trajal do 4. kimavca.

Ivan vitez pl. Trnski umrl. Umrl je poslednji Ilirec, nestor hrvatskih pesnikov in pisatelj, polkovnik Ivan vitez pl. Trnski. Dne 1. maja je še čvrst in čil obhajal svoj 91. rojstveni dan. Tudi slovenski narod žaluje ob grobu tega velikega hrvaškega rodoljuba in pesnika. Blag mu bodi spomin!

Izumitelj šivalnega stroja umrl. V Hoboknu pri Novem Jorku je te dni umrl Josip Thomas, izumitelj prvega uporabnega šivalnega stroja, v starosti 83 let. Thomas je bil rojen Francoz ter brat znanega generala, ki se je l. 1870. v nemško-francoski vojni odlikoval. Thomasov izum je Singerjeva družba po celem svetu razširila.

Zdravilo proti kačjemu piku. V pariški akademiji znanosti je zdravnik dr. Arthus sporočil, da se mu je posrečilo dobiti serum proti kačjemu piku in da je imel s prvimi poskusi dobre uspehe.

Umrl je 26. m. m. v Zagrebu ravnaјуči učitelj u. m. in pravi član ter blagajnik „Hrvatsko pedagošk. književn. zbora“, gospod Josip Klobučar po dolgi in hudi bolezni v 69. letu svojega življenja. — Vrlemu tovarišu blag spomin! N. v m. p.!

